Б. Тимочевич
уч. к. р. Зим.

Београд 30. Новембра 1878.

ЛИТОГР. А. ЮВАНОВИЧ 1847 ПЕЧ. Х. ЛЮДЕР

Аднилъ владка црногорски

ГОРСКІЙ ВІЕНАЦЪ

ИСТОРИЧЕСКО СОБЫТІЄ

ПРИ

СВРШЕТКУ XVII ВІЕКА.

СОЧИНЕНІЄ

П. П. Н.
ВЛАДЫКЕ ЦРНОГОСКОГА

У БЕЧУ,
СЛОВИМА Ч. О. О. МЕХИТАРИСТА.
1847.

643/41
Slav. Reserve
98-2923
Petar II. Petrović Bishop of Montenegro
Gorski vijenac

ПОСВЕТА,

Праху отца Србіе.

Нек' се овай віекъ горди надъ свіема вѣковима!
Онъ ће Ера быти страшна людскіема колѣнима —
Унь се осамъ близанацахъ у еданъ махъ изньихаше,
Изъ колевке Беллонине и на земльи показаше:
Наполеонъ, Карло, Блыхеръ, кнезъ Велингтонъ и Суворовъ,
Карађорђе бычъ тирянахъ и Шварценбергъ и Кутузовъ,
Ареи є, страва земна, славомъ бойномъ ньихъ опіо,
И землю имъ за поприште, да се боре, назначіо —
Изъ грмена великога лафу изаћ' трудно ніе;
У великимъ народима Генію се гнѣздо віе —
Овде му є по готову матеріалъ къ славномъ дѣлу
И тріумфа дичный вѣнацъ, да му краси главу смѣлу —
Ал' херою *Тополскоме* — Карађорђу безсмртноме
Све препоне на путъ бѣху .... къ цылю доспѣ великоме:

Диже народъ — крсти землю — а варварске ланце
сруши!
Изъ мртвіехъ Срба дозва — дуну животъ Србской
души;
Ево тайна безсмртника: — даде Србу стално груди!
Одъ витежства одвикнута у ньим' лафска срца
буди!
Фараона источнога предъ *Ђорђемъ* се мрзну силе,
Ђорђемъ су се Србске мишце са витежствомъ
опоиле!
Одъ *Ђорђа* се Стамболъ тресе, крвожедный отацъ
куге!
Сабльомъ му се Турцы куну, клетве у ньихъ нема
друге! —
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Да! витеза сустопице трагическій конацъ прати!
Твоіой глави бы суђено за вѣнацъ се свой продати..!!!
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Поколѣня дѣла суде, што є чіе, даю свѣма —
На Борисе — Вукашине — обшта грми анатема —
Гадно име Пизоново не смѣ калят' мѣсецословъ,
За Егиста управъ сличи громъ небесный, судъ Орестовъ. —

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Надъ свіетлимъ твоимъ гробомъ злоба грдна блюва тмуше,
Ал' небесну силну зраку што ѣ' угасит' твое душе? —
Плачне, грдне помрчине, могу л' оне свѣтлость крити?
Свѣтлости се оне крію, оне ѣе є разпалити —
Пламъ ѣе вѣчно животворный блистат' Србу твое зублѣ,
Све ѣе сяйніи и чудесніи у вѣкове бывat' дублѣ. —

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Зна Душана родит' Србка .... зна доити Обилѣе —
Алъ херое ка Пожарске .... дивотнике .... и племиѣе,

Гле! Србкинѣ сада раѣу..... благородствомъ Србство дише....!
Бѣжи грдна клетво съ рода....! завѣтъ Срби испуните!—

У Бечу на Ново лѣто 1847. года.

СОЧИНИТЕЛЬ.

Л И Ц А.

Владыка Данило.
Игуманъ Стефанъ.
Янко Ђурашковићъ, Сердаръ.
Радоня „
Вукота „
Иванъ Петровићъ „
Кнезъ Раде, братъ Владыке Данила.
„ Байко.
„ Роганъ.
„ Янко.
„ Никола.
Војвода Драшко.
„ Милія.
„ Станко (Љуб.)
„ Батрићъ.
Томашъ Мартиновићъ.
Обрадъ.
Вукъ Раслабчевићъ.
Вукота Мрвалѣвићъ.
Вукъ Томановићъ.
Мнозина.
Богданъ Ђурашковићъ.
Вукъ Мићуновићъ.
Вукъ Мандушићъ.
Вукъ Лѣшевоступацъ.
Попъ Мићо.
Сестра Батрићева.
Хаџи-Али Медовићъ, кадія.
Скендеръ-Ага.
Мустай-Кадія.
Арсланъ-Ага Мухадиновићъ.
Ферат Зачиръ, Кавазбаша,
Рицалъ-Османъ.
Єдна баба.

Скупштина у очи тројичина дне на Ловћену; глухо доба ноћи, свакъ спава.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО (самъ собомъ).

Вићи врага су седамъ биньишахъ!
Су два мача, а су двіе круне,
Праунука Туркова съ кораномъ!
За ньимъ ята проклетога кота!
Да опусте землю свуколику,
Ка' скакаваць што поля опусти!
Француского да не бы бріега,
Аравійско море све потопи —
Санъ пакленый окруни Османа! —
Дарова му луну ка' ябуку. —
Злога госта, — Европи, Оркана! —
Византія сада ніе друго,
Но прћія младе Теодоре; —
Звіезда є црне судбе надъ ньомъ! —
Палеологъ позива Мурата,
Да закопа Грке са Србима;
Свою мисли Бранковићь съ Гертукомъ!
Мухамеде то є за Гертуку! —
Сѣмъ Азіе ће имъ є гньіездо!
Вражѣ племе позоба народе,
Данъ и народъ, како ћуку тица: —

Муратъ Србску, а Баязитъ Босну,
Муратъ Епиръ, а Мухамедъ Грчку,
Два Селима Ципаръ и Африку,
Свакій нешто, не остаде ништа!
Страшило є слушат' што се ради!
Маленъ свіетъ за адова жвала!
Ни наєст' га, камо ли преєсти, —
Янко брани Владислава мртва!
Што га брани, кадъ га не одбрани? —
Скендербегъ є срца Обилића,
Ал' умріе тужнимъ изгнаникомъ. —
А я што ћу? — Али са киме ћу?
Мало рукахъ, малена и снага,
Єдна сламка међу вихорове. —
Сиракъ тужный безъ нигђе никога,
Мое племе сномъ мртвіемъ спава —
Суза моя нема родитеља —
Нада мномъ є небо затворено,
Не прима ми плача, ни молитве —
У адъ ми се свіетъ претворіо,
А сви люди паклени духови. —
Црный дане, а црна судбино!
О кукавно Србство угашено!
Зла надживѣхъ твоя сваколика,
А съ найгоримъ хоћу да се боримъ —
Да! кадъ главу раздробишъ тіелу,
У мученю издишу членови; —
Куго людска, да те Богъ убіе!
Али ти є мало по свіета,
Те си своіомъ злошћу отровала?
Но си отровъ адске свое душе
И на овай каменъ изблювала!

Мала ли є жертва сва Србія,
Одъ Дунава до мора синѣга?
На тронъ сѣдишъ неправо узетый! —
Поносишъ се скиптромъ крвавіемъ!
Хулишъ Бога съ светога олтара! —
Мунаръ дуби на крстъ раздроблѣный;
Али сѣнку што му шће тровати!
Те є у збѣгъ собомъ уніеше
Међу горе за вѣчну утѣху,
И за споменъ рода юначкога;
Већъ є у крвъ она прекупата
Сто пут' твою, а стотину нашу!
Виђи посла цара опакога!
Кога ђаво о свачему учи:
„Црну гору покорит' не могу,
„Ма, никако да є са свимъ моя;
„Съ ньима треба овако радити" —
Па имъ поче демонскій мессія
Лажне вѣре пружат' посластице —
Богъ васъ клео, погани изроди!
Што ће Турска вѣра међу нама?
Куда ће те съ клетвомъ прађедовскомъ? —
Су чимъ ће те изаћ' предъ Милоша,
И предъ друге Србске витезове,
Кои живе докленъ сунца гріе?
Кадъ данашню премислимъ віећу,
Разпале ме ужаса пламови —
Изклати се браћа међу собомъ!
А крвницы яки и опаки,
Затріеће сѣме у одиву. —
Грдный дане, да те Богъ убіе,
Кои си ме дао на свіету!

Часъ проклинѣмъ ланскій по сто путахъ,
У кои ме Турцы не смакоше,
Да не варамъ народнѣ наданѣ. —

Вукъ Мићуновићъ лежи близу владыке, пришаіо се као да спава, али све чуе дивно.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Не, владыко, ако Бога знадешъ!
Каква те є спопала несрећа,
Те 'но кукашъ као кукавица,
И топишъ се у Србске несреће? —
Да ли ово светкованѣ ніе,
На кому си сабра' Црногорце,
Да чистимо землю одъ некрсти? —
И безъ тога ово намъ є слава,
На коју се врстный момцы купе,
Способности своє да кушаю,
Силу мишце и брзину ногахъ,
Стріелянѣмъ да се надмашаю,
И сѣченѣмъ у обкладу плећахъ;
Да слушаю Божю летурђію,
И да воде коло око цркве,
Да витештвомъ прса набрецаю —
То є тамянъ светый юнацыма,
То гвоздени срца у момцыма —
Тури такве разговоре црне!
Люди трпе, а жене наричу! —
Нема посла у плаха главара —
Ты ніеси саморана глава:
Видишъ ове петъ стотин' момчади!
Кое чудо снаге и лакоће
У ньихъ данасъ овђе видіесмо?

Виђаше ли како стріеляю?
Ка' се града вѣшто изиграше?
Како хитро грабляху капице?
Текъ што вучадъ за майкомъ помиле,
Играюћ' се страшне зубе свое
Већъ умію подъ грломъ острити;
Текъ соколу прво перѣ никне,
Онъ не може више мировати,
Него свое размеће гніездо
Грабећ' сламку єдну и по єдну,
Съ ньомъ путъ неба бѣжи ціючући —
Све є ово некаква наука; —
Безъ момчади ове, те су овће,
Шестъ путахъ є іоштъ ов'лико дома,
Ньина сила, то є твоя сила;
Докле Турцы све ньихъ савладаю,
Многе ће се буле оцрнити;
Борби нашой края быти неће
До истраге Турске али наше —
Нада нема право ни у кога,
До у Бога и у свое руке;
Наданѣ се наше закопало
На Косово у єдну гробницу —
У добру є лако добро быти! —
На муцы се познаю юнацы. —

Изніели су крсше съ Ловћена на врхъ цркwине, пасу по врху сѣли, гађаю пушкама и брое колика пуша коя одекне.

СЕРДАРЪ ЯНКО ЂРАШКОВИЋЪ.

Чудне пушке, валя мушку главу!
Свака наша шестъ путахъ одекне,

А Цефердаръ Томановић-Вука,
Деветъ путахъ єднако се чуе!

СЕРДАРЪ РАДОЊА.

Видите ли чудо, Црногорцы!
Присука' самъ педесетъ годинахъ,
На Ловћенъ самъ вазда лѣтовао,
Излазіо на ову вршину;
Сто путахъ самъ гледао облаке,
Ђе изъ мора доћу на гомиле
И прекриле сву ову планину,
Отисни се тамо, али тамо,
Съ сіеванћмъ и съ великомъ єкомъ
И съ ломлявомъ страшніехъ громовахъ;
Сто путахъ самъ овћена сѣдіо
И грія' се мирно спрама сунца,
А подъ собомъ мунѣ и громове
Гледа', слуша' ћено ціепаю,
Гледа' єкомъ града стравичнога
Ђе с' пода мномъ ялове облацы!
Алъ овога чуда іоштъ не виђехъ:
Видите ли, ако Бога знате!
Колико є мора и приморя,
Равне Босне и Херцеговине,
Арбаніе, управо до мора,
Колико є наше Горецрне,
Све є облакъ притиска' єднако,
Свудь се чуе єка и грмлява,
Свудь исподъ насъ мунѣ сіеваю,
А насъ єдне само сунце гріе,
И доста є добро примарило,
Ка' є ово брдо вазда хладно!

ОБРАДЪ.

Виђесте ли чудо и знаменѣ!
Ка' се двіе мунѣ прекрстише,
Єдна сину одъ Кома къ Ловћену,
Друга сину одъ Скадра къ Острогу,
Крстъ одъ огня жива направише,
Охъ! диванъ ли бѣше погледати!
У свіетъ га іоштъ ніе таквога
Ни ко чуо нити ко видіо —
Помоз' Боже ядніемъ Србима!
И ово є неко знаменіе! —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

На што мѣришъ џефердаромъ, Драшко?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Хоћахъ убит' єдну кукавицу,
А жа' ми є фишекъ оштетити! —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

Немой, Драшко, тако ти живота!
Не валя се бити кукавица,
Али не знашъ, рђа те не била!
Да су оне шћери Лазареве? (цара)

Стаде велика грая на врхъ црквине на сѣверной страни више єзера.

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Што граете, кои су ви яди?
А ево сте горый него ђеца!

ВУКОТА МРВАЉВИЋЪ.

Долеће ни ято яребицахъ
И свакою живу ухватисмо,
Съ тога грая стаде међу нама!

СВИ ИЗЪ ГРЛА ПОВИЧУ.

Пуштите ихъ, аманатъ ви Божій!
Єре ихъ є неволя нагнала,
А не бысте ніедну хватали:
Утекле су къ вама да утеку,
А ніе су, да ихъ поколѣте.

Пушшшше яребице, и врашшше се съ крешшма одкуда су ихъ и дигли.

Скупшшина о маломе госпоѳину дне на Цешиню иодъ видомъ да мире неке главе. — Главари су се макли на сшрану, а народъ коло води.

КОЛО.

Богъ се драгій на Србе разлюти!
За ньихова смртна сагрешеня —
Наши цари законъ погазише —
Почеше се крвнички гонити —
Єданъ другомъ вадит' очи живе;
Забацыше владу и државу,
За правило лудостъ изабраше —
Невѣрне имъ слуге постадоше
И царскомъ се крвлю окупаше;
Великаши, проклете имъ душе!
На комате раздробише царство,
Србске силе грдно сатріеше;
Великаши, траґъ имъ се утр'ѳ!
Распре сѣме посіяше грко,

Те съ ньимъ племе Србско отроваше;
Великаши, грдне кукавице!
Постадоше рода издаице —
О проклета Косовска вечеро!
Кудъ та срећа, да грдне главаре
Све потрова и трагъ имъ утріе,
Самъ да Милошъ оста на сріеди
Са нѣгова оба побратима,
Те бы Србинъ данасъ Србомъ быо —
Бранковићу, погано колѣно!
Тако ли се служи отачаству? —
Тако ли се ціени поштенѣ? —
О Милоше! ко ти не завиди?
Ты си жертва благородногъ чувства! —
Воинственый Геній свемогућій!
Громъ стравичный, те круне раздраба! —
Величаство витешке ти душе,
Надмашуе безсмртне подвиге
Дивне Спарте и великогъ, Рима —
Сва витештва ныина блистателна
Твоя горда мишца помрачуе —
Шта Леонидъ, оће и Сцевола?
Кадъ Обилићъ стане на поприште —
Ова мишца єдніемъ ударомъ
Престолъ сруши, а Тартаръ уздрма —
Паде Милошъ, чудо витезовахъ,
Жертвомъ на тронъ бича свіетскога! —
Гордо лежи великій войвода
Подъ ключевма крви бладородне!
Ка' мало предъ што гордо иѣаше,
Страшномъ мыслю, прсихъ надутіехъ,
Крозъ дивячне тмуше Азіатске,

Гутаюћ' ихъ ватренимъ очима;
Ка' мало предъ што гордо иђаше
Къ светомъ гробу безсмртногъ живота —
Презирући людско ништавило,
И плетенћ безумне скупштине. —
Богъ се драгій на Србе разлюти!
Седмоглава изиде аждая
И сатріе Србство свеколико,
Клеветнике грдне и клевету —
На развале царства юначкога,
Зася света Милошева правда!
Окруни се слава вѣковѣчно
Милошева оба побратима
И ліепе киме Юговићахъ —
Србской капи свудъ име погибе!
Постадоше лафи ратарима,
Истурчи се плахи и лакоми,
Мліеко ихъ Србско разгубало!
Што утече исподъ саблѣ Турске,
Што на вѣру праву не похули,
Што се нехће у ланце везати,
То се збѣжа у ове планине,
Да гинемо и крвъ проливамо!
Да юначкій аманетъ чувамо!
Дивно име — и свету свободу —
Све су наше главе изабране!
Момцы дивный, исто ка' звіезде,
Што су до садъ ове горе дале,
Сви падали у крваве борбе,
Пали за честь-име-и свободу —
И наше су утирали сузе
Вѣшти звуцы дивніехъ гусалахъ! —

Просте наше жертве свеколике!
Кадъ є наша тврда постойбина
Силе Турске несита гробница —
Што є ово ево, неко доба
Те су наше горе умучале,
Не разлежу ратніемъ клицыма?
Почину ни рђа на оружѣ?
Остаде ни земля безъ главарахъ?
Некршћу се горе усмрђеше!
Уєдно су овце и куряцы!
Сдружіо се Турчинъ съ Црногорцемъ —
Оџа риче на равномъ Цетиню,
Смрадъ ухвати лафа у клюсама —
Затріе се име Црногорско!
Не остаде крста одъ три прста! —

ВОЙВОДА МИЛИЯ.

Чуете ли коло како пѣва?
Ка' є она пѣсна изведена?
Изъ главе є ціела народа!
И имаю разлогъ Црногорцы,
На насъ дићи проклету гомилу —
Несміемо ништа започети,
Што бы народъ къ витештву зажегло!
Што бы свете кости праћедовске
Огрануло, да у гробъ играю —
А ка' гуске све нешто ћукамо;
Удри врага, не остав' му трага,
Али губи обадва свіета! —

ВОЙВОДА СТАНКО (люботиняинъ).

Имашъ разлогъ, Войвода Милія!
И да Богда, трагъ намъ се затро,
Кадъ подъ овомъ живѣли марамомъ! —
Што ће ђаво у кршћену землю?
Што гоимо змію у нѣдрима?
Каква браћа, ако Бога знате?
Када газе образъ Црногорскій,
Када явно на крстъ часный плюю. —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Што бы ово те іоштъ не дођоше
Озринићи, наши краичницы?
А безъ ньихъ се пословат' не може
На єдно се болѣ разбирамо!

ВОЙВОДА МИЛІЯ.

Отишли су на станакъ Турцыма,
Да некакво роблѣ міеняю,
Ема самь имъ посла' поклисара,
Текъ се врате да овамо иду,
Да хитаю да не дангубимо;
Е овоме вечъ траяня ніе —

Дођоше и Озринићи

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Кое яде дангубите, люди?
Погибосмо овће чекаюћи,
Не стаде ни арча у торбице,
А духана неста у тобоце,
Вратъ изкривихъ узъ полѣ гледећи
Да ако се низъ нѣг' помолите!

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Хиталисмо да пріедъ доћемо,
Ма никако не могасмо брже:
Но Пецирепъ и старый Балета
Сакупили двадестъ тридестъ другахъ,
Па у Дугу съ четомъ западнули,
Дочекали карванъ одъ Никшићахъ,
Покольи се на друмъ са Турцыма,
Четрнаестъ посѣцы Туракахъ
И узми имъ седамдесетъ коняхъ
И двіе три ухвати робинѣ;
Па ни доће кньига одъ Никшићахъ —
И у кньизи десетъ побратимствахъ
На Поляне да се састанемо.
Да имъ дамо робѣ на одкупе,
Па смо были на станакъ Турцыма,
Съ тога смо се мало задоцнили

КНЕЗЪ БАЙКО.

Што збораше Хамза и Никшићи?
Шћаше ли имъ мила вѣра быти,
Да издижу мирно у Рудине? —

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

То знашъ, Байко, бы имъ мила была,
Одъ добра се іоштъ бѣжало ніе;
Ка' не желе Турцы доброванѣ,
Да у миру разширую овце?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ріечаня бы ли међу вама
Око робля, ал' око другога? —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Бы, Рогане, грдна разговора!
Да ли не знашъ Турке одъ Никшићахъ?
У малу се длаку не изкласмо,
Да пâсъ пâсу довіекъ кажуе
За крваво наше саставанѣ. —

ВУКЪ МАРКОВИЋЪ.

А съ чеса се то мало свадисте?
Ко найпрвый смути на састанку?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Ка' изъ руге то бы у почетку:
Вукъ Мандушићъ и Вукъ Мићуновићъ
Започеше съ Хамзомъ капетаномъ
Око вѣре нешто поповати,
Докъ одъ єдномъ они загустише,
Улѣгоше у крупне ріечи —
Рече Хамза Мићуновић — Вуку:
Я самь больи, чуй влаше, одъ тебе!
Боля ми є вѣра него твоя! —
Хата яшемъ, бритку саблю пашемъ!
Капетанъ самь одъ царева града!
У нѣм' владамъ одъ триста годинахъ,
Ђедъ ми га є на саблю добіо,
Ђе су царство саблѣ діелиле,
Те му трагу оста за господство. —
Распали се Мићуновићъ Вуче,
Па се Хамзи попримаче близу:
Какво влаше, крмска потурице!
Ђе издайникъ больи одъ витеза? —
Какву саблю кажешъ и Косово?

Дал' на нѣму за єдно не бѣсмо,
Па я рва' и тада и сада;
Ты издао пріедъ и посліедъ,
Обрляо образъ предъ свіетомъ,
Похуліо вѣру праћедовску,
Заробіо себе у туђина; —
Што се хвалишъ градомъ и господствомъ,
Сви градови што су до насъ Турскій,
Єсамь ли ихъ обсуо мраморѣмъ,
Те ніе су за люде градови,
Но тавницѣ за невольне сужнѣ?
Бичъ самъ Божій я сплетенъ за тебе,
Да се ставляшъ што си урадіо! —

МНОЗИНА.

Мићуновићъ и збори и твори!
Србкиня га іоштъ раћала ніе
Одъ Косова, а ни пріедъ нѣга. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Јоштъ ніесамь ліепо казао
Око шта се на станакъ покласмо:
Утркмисмо Вука съ капетаномъ;
Знате нашу момчадъ Озринићку!
Ђегодъ доћу, свудъ замећу шалу,
Врагъ доніо на састанакъ бѣше
И старога оцу Брунчевића,
И у нѣга некаква шишана,
Лакатъ у ньой бѣше, ал' не бѣше,
Обѣсіо пушку о рамену,
Па чепука тамо и овамо
По поляни, као сви остали;

А одовудъ некій одъ нашіехъ
У мимогредъ покрай оце мини
И тисни му одъ лакта рожину
Нѣговойзи у грлићъ шишани;
Боже єданъ! три стотине другахъ,
Све попада мртво одъ сміеха —
А оца се чуди шетаюћи,
Што се ради одъ толико людихъ;
Докле виће у пушку рожину,
Ту се одмахъ помутисмо грдно,
Побисмо се огнѣмъ изъ пушакахъ!
Направисмо петнаестъ носилахъ,
Шестъ нашіехъ, деветъ ньиховіехъ!

БОГДАНЪ ЂУРАШКОВИЋЪ.

Врієме є да се окупимо!
Врієме є да што углавимо!
Нашъ се поса' свуда прочукао,
Кадъ опазе браћа некршћена,
Не ће они ка' мы разтезати. —

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

Свакъ є доша' коє одъ потребе,
Алъ ніесу петъ Мартиновићахъ,
И ніе имъ безъ неке неволѣ!
А безъ ньихъ се никако не може. —

КНЕЗЪ БАЙКО.

Хайте, люди, да што послуемо!
Али дома хайте да идемо,
Да се съ нама ђеца не ругаю —
Па съ Турцыма како кои може,

А я знадемъ, ће ми шаке падне —
А ево смо као они миши,
Те за мачку звоно приправляху. - -

Дођоше Мартиновићи.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Ево и вы, већъ се начекасмо!
А ево се люди окуплямо,
Ка' сватовы пяни, што се прича;
То є вама доиста срамота,
Єръ є вама понайближе доћи!

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Немой Вуче и остала браћо!
Давно бысмо на састанакъ дошли,
Но се нешто ружно догодило,
Те смо ви се мало одоцнили. —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Єли вино госте посвадило?
Ка' є вама ово крстно име.

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Ніє сваће међу госте было,
Но ни Турцы жену уграбише!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Какву жену! ругашъ ли се збиля?
Да ну причай, што се догодило,
А небой се, свакъ ће те слушати,
Такве после свако радо слуша. —

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Причаћу ви за тога ђавола!
Мы играсмо у колу съ гостима,
Ређасмо се на около виномъ,
Докле пушка изъ више Пиштета (вода)
Пуче єдна, и човѣкъ покличе:
Ко е витезъ! ко е добрый юнакъ!
Поведе се роблѣ Црногорско!
Покличи се оной наругасмо,
Какво роблѣ са средъ Горецрне?
Пянъ: рекосмо, па мисли да пое!
Докле двіе єдна иза друге,
Цикъ! цикъ! опетъ издушит' недаше!
И кликуе човѣкъ као пріедъ,
Оно ніе безъ некакве муке!
Уграбисмо пушке, потрчасмо!
Кадъ онамо имашъ што виђети:
Муіо Алійћъ Турскій кавазбаша,
Одвео намъ Ружу Касанову
И утека' съ братомъ наймлађіемъ;
Ево има више но година!
Одъ ка' нешто међу собомъ главе,
Али ко бы мога' помислити,
Да ће узетъ Србкиня Турчина?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ћудъ є женска сміешна работа!
Незна жена ко є какве вѣре,
Стотину ће проміенитъ вѣрахъ,
Да учини, што іой срце жуди. —

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Ніесамь ви све іоштъ исказао.
Куку оной души за довіекъ!
Те є Ружи нарокъ изгубила,
Те є дала Ружу за Касана,
Затворила вилу у тавницу —
Єръ є Касанъ брука неваляла;
И чуйте ме добро Црногорцы!
Трагъ по трагу мени погинуо!
Да є бѣше Србинъ уграбіо,
Ако хоћахъ главе обратити,
Та неволя како ме болѣла,
Ема кадъ чухъ е оде у Турке,
Већъ кудъ камо не бы размицаня,
Но за ньима у поточь пођосмо;
На Симуньи (гора) стигосмо сватове,
Те убисмо обадва Алійћа,
А крозъ Турке несрећну невѣсту;
Ту смо грдно образъ оцрнили,
И одъ Бога діо изгубили. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Боже драгій чудна договора!
Были ово ђеца пословала?
Несміемо чинит' што чинимо —
Несміемо явит' што є явно —
Неке мысли на вратъ товаримо,
Ка' да посла до мислит' немамо,
Ка' да чинит' што треба незнамо,
Кадъ самь годе много размишлява,
Вазда ми се поса' повукова'.
Ко разгађа, у насъ непогађа.

Владыка Данило виђе да су се окупили сви, па и онъ изиде међу њихъ.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Не држи насъ овако владыко!
Но отршай оволико людства,
Свако гледа, што ће чут' одъ тебе,
А ты си се нешто замрсіо,
Нит' што зборишъ, нити насъ отршашъ,
У образъ си као земля доша' —
Самъ се шеташъ полѣмъ безъ никога,
Нит' што єдешъ, нити заспат' можешъ,
Крупно нешто учишъ у памети,
Збили ти се снови на Турчина —
А я зебемъ одъ много мишлѣня. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Слушай Вуче и остала браћо!
Ништа ми се немойте чудити,
Што ме црне разтезаю мысли,
Што ми прса кипе са ужасомъ,
Ко на брдо, ак' и мало стои,
Выше види но онай подъ брдомъ —
Я повыше нешто одъ васъ видимъ,
То є среħа дала, алъ несреħа —
Не боимъ се одъ вражѣга кота,
Нека га є ка' на гори листа!
Но се боимъ одъ зла домаћега,
Біесна се братства изтурчила,
Текъ домаће нападнемо Турке,
Свой своега никадъ пуштат' неће —
Разлучи се земля на племена,
Крвава се изклати племена!

Врагъ ђаволу дођи у сватове —
Те свіећу Србску угасити —
Зло се трпи одъ страха горега! —
Ко се топи, хвата се за пѣну!
Надъ главомъ се надодаю руке!

КНѢЗЪ РАДЕ. (братъ владычинъ)

Што се мрчи када коват' нећешъ?
Што зборъ купишъ кадъ зборитъ несміешъ?
Приђе си имъ съ коца утекао, (Турцыма)
Да Богда имъ скапа' на ченгеле!
Жалишъ нешто, а незнашъ што жалишъ!
Съ Турцма ратишъ, а Турке своякашъ,
Домаћима тобожъ да с' умилишъ —
А єднако немой се варати!
Како бы имъ запа' да те могу,
Главу бы ти онай часъ посѣкли,
Ал' ти живу руке савезали,
Да те муче да срце насладе,
Врана врани очи не извади!
Братъ є Турчинъ свудъ єдань другоме,
Него удри докле махатъ можешъ!
А не жали ништа на свіету —
Све є пошло ђавольіемъ трагомъ —
Заудара земля Мухамедомъ —

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ (кнезу Раду).

Имашъ разлогъ, али не толико!
То се могло све лѣпше казати,
Да му тако ране не врієђашъ,
И гркомъ га не отруешъ тугомь. —

Сви муче нико ни у носъ.

Ноћь є мѣсечна сѣде око огнѣвахъ, и коло на велѣм' гувну иде.

КОЛО.

Чашу меда іошть нико непопи,
Што є чашомъ жучи не загрчи! —
Чаша жучи пште чашу меда —
Сміешане најлакше се пію, —
Бегъ Иванъ Бегъ, юначко колѣно!
Бораше се као лафъ съ Турцыма,
На све стране у горе крваве;
Полу землѣ Турцы му узеше,
Но пошто є сву облише крвлю,
И пошто му брата изгубише,
Змаја люта, войводу Уроша!
На широкомъ полю Ћемовскоме,
Жали Ивнъ брата єдинога!
Жаліе му войводе Уроша!
Но обадва да изгуби сына —
Жаліе му войводе Уроша!
Но сву землю што є изгубіо,
Жаліе му войводе Уроша!
Него очи да є изгубіо —
Дâ бы очи за брата Уроша!
Юнаку се чешће путахъ хоће,
Ведро небо насміятъ грохотомъ —
Иванъ чашомъ наздрави освете,
Светимъ пићемъ Богомъ закршћенимъ —
Бѣле власе низъ плећи просуо,
Бѣла брада віе до пояса,
Руке старе, у ньихъ мачъ и коплѣ,
Крваве му руке и оружѣ,

Корацыма брои Турско трупѣ,
Скаче старацъ како хитро момче!
Боже драгій да га санъ не вара?
Те овако старацъ узлетіо,
— Срећа се є стара пробудила —
У Каруче на краю Црмнице,
Одъ петнаесть хилядахъ Туракахъ,
Непуштише жива ніеднога,
И данасъ є побѣно мраморѣ,
Дивне славе Црноевићъ кнеза!
Богъ да прости Урошеву душу!
Красне жертве што іой учинише! —

поліегаше.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Безъ муке се пѣсна неиспоя! —
Безъ муке се сабля несакова —
Юнаштво є царъ зла свакоега —
— А и пиће найслаће душевно,
Коіемъ се пяне поколѣня —
Благо томе ко довіекъ живи!
Имао се рашта и родити —
— Вѣчна зубля вѣчне помрчине,
Нит' догори нити свѣтлость губи!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО (међу свима као да є самъ.)

Ђе є зрно клицу заметнуло,
Онде нека и плодомъ почине —
Єли инстинктъ, алъ духовный воћа,
Овде людско запире познанѣ —
Вукъ на овцу свое право има,
Ка' тирянинъ на слаба човѣка!

Алъ тирянству стати ногомъ за вратъ,
Довести га къ познанію права,
То є людска дужность найсветія!
Ако саблю полюбишъ крваву,
И запловишъ у ноћне валове,
Слѣдуе ти праху светкованѣ —
Жрецъ Европе съ светога амвона
Хули, плює на олтаръ Азіе —
Ломи тешкій топузъ азіатскій,
Свете куле подъ сѣнъ распятія!
Крвь праведна дими на олтаре,
Ћивоти се у прахъ развіяше! —
Земля стенѣ, а небеса ћуте —
Луна и крстъ, два страшна символа —
Ньихово є на гробнице царство —
— Слѣдоватъ имъ ріекомъ крвавомъ,
У лаћицы грдна страданія,
То є быти єдно, или друго —
Али хула на свештеный ћивотъ,
Кои га є млекомъ одраніо,
То ми прса у Тартаръ претвара —
Чворъ не треба на праву младику?
Штоће луна на крстъ страданія?
Што л' біела сунцу на зѣницу?
Вѣро права, кукавна сирото!
Страшно племе докленъ ћешъ спавати? —
Некій єданъ — то є ка ни єданъ —
Нако да є выше мученія;
Вражя сила одъ свудъ оклопила,
Да є игће брата у свіету,
Да пожали — ка да бы помога —
Помрчина надамномъ царуе,

Мѣсецъ ми є сунце заступіо;
Ухъ, што мыслимъ, кудь самь запливао!
Младо жито навіяй класове!
Пређе рока дошла ти є жнѣтва —
Дивне жертве видимъ на гомиле,
Предъ олтаромъ цркве и племена —
Чуемъ лелекъ! ђе горе пролама,
Треба служитъ чести и имену —
Нека буде борба непрестана!
Нека буде што быти неможе!
Некъ адъ прождре, покоси сатана!
На гроблю ће изнићи цвіеће,
За далеко неко поколѣнѣ!

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Богъ са нама и анђели Божій!
А ево си удріо владыко,
У некакве смуђене вѣтрове,
Ка' о марчу кадъ удри вѣштица,
Алъ у єсенъ мутну вѣдогоня. —

Владыка се трза као иза сна.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Удри за крстъ, за образъ юначкій!
Когођъ паше свіетло оружѣ,
Когођъ чуе срце у прсима,
Хулителѣ имена Христова!
Да крстимо водомъ али крвлю!
Тріебимо губу изъ торине —
Некъ пропое пѣсна одъ ужаса!
— Олтаръ правый на каменъ крвавый. —

(Сви главары скоче на ноге съ великомъ граіомъ: тако! векъ никако!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Не . . не . . сѣдте да и іоштъ зборимо!
— Я быхъ браћо съ обштег' договора,
Да главаре браће изтурчене,
Дозовемо на обштему скупу,
Да имъ дамо вѣру до разстанка,
Ея бы се како обратили,
И крвавый пламенъ угасили. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Хайдъ владыко и то обидимо!
Ма за луду на ти Божю вѣру,
Што се црнимъ задои ћаволомъ,
Обешта се нѣму до віека —
Они ће намъ и безъ вѣре доћи,
Међу нама стати надебляти,
Какве су ти они поглавице,
Назывлю се цареви сынови! —

Одправише три четыри друга да позову на скупъ Турске поглавице.

КОЛО ПОЕ.

Люта клетва паде на изрода!
Прокле мати одъ неволѣ сына,
Те кнѣгиня Иванбеговица;
Прокле Мара своѓъ сына Станишу,
Прогризе іой сису у посанѣ —
Райско пиће просу у нѣдрима —
Стиже ћецу родительска клетва:

Станиша є образъ оцрніо,
Похуліо на вѣру Христову,
— На юначко племе Црноево,
Обука се у вѣру крвничку,
И брацке є крви ожедніо —
Грдне треске по врхъ Лѣшкополя!
Два се брата боре око вѣре,
А око ньихъ хиляде ратникахъ,
Стиже сына материна клетва,
Погибе му войска сваколика,
Бѣжи Станко управъ Баязиту,
Да съ ньимъ єде Мацарске носове —
О гньіездо юначке свободе!
Често ли те Богъ нагледа окомъ,
Много ли си муке преніело,
Многе ли те чекаю побѣде. —

Добоше Поглавице Турске, около седамъ осамь и посѣдаше съ Црногорцыма, сви муче и гледаю иреда се.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кое сте се яде скаменили!
Што разговоръ какавъ непочнете
Но поспасте и позамрцасте!

АЦИ-АЛИ МЕДОВИЋЪ КАДІЯ.

Башъ аферимъ кнеже Озриниħкій!
Я ħу почетъ када другій неħе:
Стотина се скупило главарахъ,
Насъ Туракахъ и Црногорацахъ,
Я знамъ дивно штосмо окуплѣни:
Да миримо крви међусобне,

Него хайте одъ землѣ главары!
Међу собомъ да начинъ видимо,
И смиримо двіе породице
Велестовце и Турке ћеклићке,
Па Баице и братство Алійће,
Да радимо да ихъ помиримо,
Алъ одъ мира вѣру ухватимо,
Я ћу првый поћи предъ кумама,
Я за главе братско мито дати,
Текъ смиримо, динаръ прекинимо,
И крвнице пушке обѣсимо!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ефендія ты неугонета
Око шта се ово окупило,
Но си съ края почео танѣга,
А мударъ си и кньижевникъ кажу,
Учіо си кньигу у Цариградъ,
На некакву ћабу притврдіо,
Али ти се іоштъ хоће памети,
Потежа є ова наша школа. —

Мучи опета свакъ и гледа иреда се

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Боже драгій, кои све управляшъ!
Кои сѣдишъ на престолъ небеснњй,
Те могућимъ зажижешъ погледомъ,
Сва свіетла кола у простору —
Ты! кои си развія' прашину,
Исподъ твога трона свіетлога!
И назва є твоимъ міровима,
Те си прашакъ свакій оживіо,

Насія' га умніемъ сѣменомъ —
Ты! те кньигу држишъ міробытну,
У кою су судбе уписате,
Міровима и умнимъ тварима —
Кои си се милостно склоніо,
Дѣятелне оживит' членове,
Маломъ мраву, ка' гордоме лафу! —
Проведри ми више Горецрне!
Уклонъ одъ нѣ мунѣ и громове!
И смуѣеный облакъ градоносный! —
Да! ніе су ни криви толико,
Премами ихъ невѣра, на вѣру,
Улови ихъ у мрежу ђаволю —
Што є човѣкъ — ка' слабо живинче;

(Погледаю се Турцы исподъ очихъ).

Медъ за уста и хладна пріоня —
Акамо ли млада и ватрена,
Слатка мама, но бы на удицу —
„Пій шербета изъ чаше свечеве!
„Алъ сѣкиру чекай међу уши;"
Страхъ животу, каля образъ често —
Слабостма смо земльи привезани,
Ништава є, него тврда веза —
Али тице те су найслабіе,
Лови свѣтлость лисичіехъ очихъ;
Него орла кріюћи гледаю —
За врстніемъ братомъ али сыномъ
Пустый гласи милость у тростручe,
Нађено е драже негублѣна —
Иза туче ведріе є небо —
Иза туге бистрія є душа —

Иза плача веселіе поешъ —
Охъ да ми є очима виђети!
Црнагора изгубъ да намири,
Тадъ бы ми се управо чинило,
Да ми свѣтли круна Лазарева —
— Е слетіо Милошъ међу Србе —
Душа бы ми тада мирна была,
Како мирно ютро у пролѣће,
Кадъ вѣтровы и мутный облацы
Дріемаю у морской тавницы.

Турцы се мрко погледую.

СКЕНДЕРЪ-АГА.

Я се чудимъ, ліепе ми вѣре,
Какавъ давашъ приговоръ владыко!
Видіели суда одъ два пиђа?
Али капе за по двіе главе?
Маньи потокъ у выши увире,
Кодъ увора свое име губи —
А на бріегъ морскій обоица; —
Оли чеде хвататъ у капицу,
Да уляникъ у гори заметнешъ?
Нико меда отле єсти неће! —
Гонишъ каменъ бадава узъ гору —
Старо дрво сломи, не исправи!
И звѣрадъ су исто као люди,
Родъ свакои свою вѣру има:
За кокошку и орла непитамъ,
Но што стрепи лафъ одъ гуске, кажи? —

КНЕЗЪ РОГАНЪ,

Я се овой и чудимъ работи!
Попъ грешника за грехове пита.

Да га ђаво ніе превластіо,
А ђавола іошть ніесамь гледа,
Да се попу исповіедао! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кадъ ме жена пита ђе самь быо!
Казаћу іой, да самь сѡ сіяо,
Куку ньойзи ако не вѣрова. —

КНЕЗЪ БАЙКО.

Садъ ми паде на умъ она прича,
Кадъ онога изъ яме вадише:
По му лица црно, по біело —

ОБРАДЪ.

Улеће ми єдна муха у носъ,
Штета ће ме нечесова наћи. —

ВУКЪ РАСЛАБЧЕВИЋЪ.

Како су ме длани засврбили,
Да се хоће ко ће посвадити,
Бысмо глобе големо узели. —

ВОЙВОДА МИЛІЯ.

Тежке пушке, игђели икога!
Ка' є носишъ Богъ ти братска, Станко?

ВОЙВОДА СТАНКО.

Теке брате што се деремъ ньоме
Ево неко доба не валя ми. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Како самь се синоћъ изсміяо!
У кућу ми одъ некудъ дођоше
Два момчета, те красна бѣличка,
Почеше се шалит' ка' умію,
Како су имъ некій одъ старіехъ
Оградили негђе воденицу,
Ђе нити є сплаке ни потока,
Кадъ пригради: спази се за воду! —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Бѣше ми се снаха помамила,
Безъ путахъ є ништа одржати!
Отвара іой кньиге на пророке,
Некій каже: на сугребъ є стала,
Некій каже: сплеле є маћіе;
Свудъ є води по манастирыма,
И чита іой масла и бденія,
Куми врага у све манастыре,
Да остави снаху Анђелію,
Куми врага, ништа непомаже,
Те я узми троструку канџію,
Ужени іой у месо кошулю,
Врагъ утече некудъ безъ обзира,
А оздрави снаха Анђелія. —

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Турцы браћо! у камъ ударило! —
Што ћемо ви крити у кучине!
Земля мала одъ свудъ стіеснѣна,
Съ мукомъ єданъ у ньой остат' може,
Какве силе путь нѣ зіеваю —

За двоструκость ни мислит' не треба,
Но примайте вѣру праѣедовску!
Да бранимо образъ отачества,
Ћудь лисичя не треба куряку?
Што ястребу оће наочали?
Но ломите мунаръ и џамію!
Па бадняке Србске налагайте!
И шарайте ускрсова яя!
Часне двое постахъ да постите,
За остало како вамъ є драго —
Нешћесте ли послушат' Батрића,
Кунемъ ви се вѣромь Обилића
И оружѣмъ моіемъ узданѣмъ!
У крвь ће намъ вѣре запливати,
Бы ће боля, коя не потоне —
Не сложи се Байрамъ са Божићемъ -
Єл' овако, браћо Црногорцы?

Сви изъ гласа: шако, векъ никако.

МУСТАЙ КАДІЯ.

Што зборите, єсте ли при себи?
— Триъ у здраву ногу забадате,
Каква яя? — посте — и бадняке
Вы на праву вѣру товарите? —
Радъ ноћи се зублѣ увіяю!
Али што ће у сунчане зраке?
Аллахъ море! мудра разговора,
Крстъ и некрстъ све имъ є на уста,
Сніеваю што быти неможе: —
Богу шућуръ двѣсти су годинахъ,
Одъ ка' паћи вѣру прихватисмо,
Измећары Дину постадосмо!

Ћабо света, нема у насъ хиле!
Што ће слабо разкршће липово,
Предъ остротомь витога челика —
Светацъ правый, махнели топузомъ,
Одъ удара заиграму земля,
Како праздна поврхъ воде тиква! —
Мало людство што си заслѣпило?
Непознаешъ чистогъ рая сласти!
А боришъ се съ Богомъ-и съ людима —
Безъ наданя, живишъ и умирешъ! —
Крсту служишъ, а Милошемъ живишъ,
Крстъ є ріечь єдна сухопарна —
Милошъ баца у несвіесть люде,
Алъ у пянство неко прећерано —
Више валя данъ кланяня єданъ,
Но крштеня четыри године!
О хуріе очихъ плаветніехъ!
Те мислите самномъ вѣковати,
Ђе та сѣнка? што є дићи може?
Да ми стане предъ вашимъ очима!
Предъ очима кое стріеляю!
Кое каменъ могу растопити —
А камоли слабога човѣка,
Рођенога да се одъ ньихъ топи —
Предъ очима воде пребистрене!
Ђе у двіе свештене капльице,
Предѣлъ ширій видишъ Божѣ силе,
Но съ планине у пролѣтнѣ ютро,
Што га видишъ надъ бистромъ пучиномь!—
О Стамболе! земальско веселѣ!
Купо меда, горо одъ шећера —
Баньо слатка, людскога живота,

Ђе се виле у шербетъ купаю —
О Стамболе! свечева палато!
Источниче силе и светинѣ,
Богъ изъ тебе само бегенише,
Чрезъ пророка, са земльомъ владати
Што ће мене одъ тебе одбити?
Сто путахъ самъ у моіой младости,
Изъ миндера у зору хитао,
На твой потокъ бистрый и чудесный,
Надъ коіемъ огледуешъ лице,
Лѣпше-сунца, зоре и мѣсеца, —
У небу самъ, у мору гледао,
Твое куле и остре мунаре,
Съ коихъ су се къ небу подизали,
У свануће у дивну тишину,
Хилядама свештеный гласови,
Гласећъ небу, име свемогуће,
Земльи име страшнога пророка —
Каква вѣра да се съ овомъ мѣри,
Какавъ олтаръ ближе неба стои?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Ефендія овако ти хвала! (подиже капу)
Лiепу ни изчита предику —
Што тражили, оносмо и нашли!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Крстъ и топузъ нека се ударе!
Коме прсне чело куку нѣму —
Яѣ здраво добіе сломѣно —
Што узмогнемъ чуће те хоћули.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Ема нећу Божя ви є вѣра,
Више слушатъ оце у ћеклиће!
Ће гугуће съ врхъ оне стуглине,
Ка' Єина съ врхъ труле буквине!
Кога зове узъ оне главице?
Свако ютро како зора сине,
Я мнимъ га є доиста дозвао —
Єръ ми ніе лакши, штоћу крити,
Него да ми на врхъ главе стои —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ліево ми ухо садъ запоя!
Я се надамъ веселоме гласу —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Да ну Байко пухни ми у око!
Єре ми се грдно натрунило.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Укрешите кои да пушимо!
То є душа вѣри пророковой,
Неће быти жао Ефендіи. —

ТОМАШЪ МАРТИНОВИЋЪ.

Гавранови грачу и бію се,
Ціенеће брзо меса быти! —

ВУКОТА МРВАЛЪВИЋЪ.

Не прелазъ ми преко пушке Байко!
Но се натрагъ преко нѣ поврати. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ (Шапти на ухо сердару Янку.)

Овай држи-за репъ Аџи-аџа
И пуштитъ га за довіекъ неће!
Докъ погине кучка, али жрвни.

СКЕНДЕРЪ-АГА (види Вука ће шапти, ніе му мило.)

Што є ово браћо Црногорцы!
Ко є овай пламенъ распаліо?
Одъ кудъ доће та несрећна мыса
О превѣри нашой да се збори?
Ніесмо ли браћа и безъ тога!
У боеве єсмоли заєдно?
Зло и добро-братскій діелимо,
Коса млада на гроблѣ юначко,
Сиплѣли се булахъ, ка' Србскинях! —

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

О проклета земльо пропала се!
Име ти є страшно и опако —
Или имамъ младога витеза,
Уграбишъ га у првой младости! —
Или имахъ чойка за човѣство,
Свакога ми узе прије рока! —
Или имахъ китнога віенца,
Кои круни чело невѣстама,
Пожнѣшъ ми га у цвѣту младости! —
У крвь си се мени претворила!
Истина є ово ніе друго:
До гомиле костихъ и мраморахъ,
На коима младежь самовольна,
Показуе торжество ужаса! —
О Косово! грдно судилиште!
Насредъ тебе Содомъ запушіо! —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Пи сердаре, грдна разговора!
Што су момцы прсихъ ватреніехъ?
У коима срца претуцаю,
Крвь уждену пламеномъ гордошћу,
Што су они? жертве благородне!
Да прелазе съ бойніехъ полянахъ,
У весело царство поезіе! —
Како росне свіетле капльице,
Узъ веселе зраке на небеса. —
Кудъ ће више бруке одъ старости?
Ноге клону, а очи издаю,
Узблути се мозакъ у тиквини —
Поћетиньи чело намрштено —
Грдне яме нагрдиле лице,
Мутне очи утекле у главу,
Смрть се гадно исподъ чела сміе,
Како жаба исподъ свое коре! —
Што споминѣшъ, Косово, Милоша?
Свисмо на нѣмъ срећу изгубили —
Ал' су мишца, име Црногорско,
Ускрснули съ Косовске гробнице,
Надъ облакомъ у витешко царство,
Ће Обилићъ надъ сѣнима влада. —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ ПЕТРОВИЋЪ.

Съ Мухамедомъ и глупость у главу:
Тешко Турцы вашіемъ душама!
Што облисте землю нѣномъ крвлю?
Малене су ясли за два хата. —

ФЕРАТЪ ЗАЧИР. КАВАЗЪ-БАША.

Јокъ Сердаре, не угађешъ путомъ!
Вѣра Турска подніетъ неможе;
Да се хаба докле глава скочи —
И ако є земля поузана,
Двіе вѣре могу се сложити,
Ка' у саханъ што се чорбе слажу —
Мы живимо као досадъ братскій,
Па любови выше нетребуе.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Бысмо Турцы, али се не може,
Сміешна є ова наша любавь!
Грдно намъ се очи сусретаю —
Немогу се братскій погледати,
Но крвничкій и некако дивлѣ,
Очи зборе, што имъ вели срце. —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Глете люди, ліепа сарука!
Ђе га купи ага аманати?

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИЋЪ.

Ніесамь га Вуче куповао,
Но ми га є везыръ поклоніо,
Кадъ самь лѣтосъ у Травникъ ходіо.

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Любовити, набавими такви!
Дађу вола, за нѣга, изъ ярма.

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИЋЪ.

Ићути га поклонити Вуче!
Текъ ако ћешъ да се окумимо,
Миломіе съ таквіемъ юнакомъ. —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Нема кумства безъ крштёна кумства,
Ако хоћешъ и четвороструко. —

АРСЛАНЪ-АГА МУХАДИНОВИЋЪ.

Шишано є-исто ка кршћено. —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Кумъ ћу быти, а прикумакъ нигда. —

Велика граја и правданђ међу Турцыма и Црногорцыма него мудріи раздваяю да се не поколю Све умуча, нико ништа.

КОЛО.

Три сердара и два воеводе!
Са ньихово триста соколовахъ,
Соко Баіо су тридестъ змаевахъ!
Мріетъ неће докъ свіета трае:
Дочекаше Шенћера везыра,
У врхъ равне горе Вртіельке,
И клаше се лѣтный данъ до подне,
Некће Србинъ издати Србина!
Да га свіетъ мори пріекоромъ —
Трагъ да му се по прсту кажуе,
Ка' невѣрной кући Бранковића —
Но сви пали єданъ кодъ другога,
Пѣваюћи и Турке біюћи!

А троица само претекоше,
Подъ гомиле мртвіехъ Туракахъ;
Ранѣне ихъ Турцы прегазили,
Дивне смрти, просто имъ мліеко!
Юнацыма Богъ ће учинити,
Споменъ души, а прекаду гробу!
Три хиляде момка єднакога,
На Шенѣера удрише везыра,
Приће зоре на полѣ Крстачко;
Прегаоцу Богъ дае махове!
Разкрхаше силу Шенѣерову,
Благо томе ко се ту нагнао,
Већъ га ране не боле Косовске —
Већъ Турчина ни зашто некриви. —
Витезови Срби Вртіельскій
Лучаће се вазда призирати
На гробницу вашу освештену. —

Доходе десетъ кавазахъ изъ Подгорице одъ везыра новога, кои облази царство, и даю владыцы Данилу писмо-владыка га чита, замишлѣнъ.

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Кажъ владыко! што ти везыръ пише!
Већъ нећемо да се кріе ништа,
Сви акоће окрилатитъ Турцы! —

ВЛАДЫКА (чита писмо одъ ріечи до ріечи):

Селимъ везыръ, робъ, роба свечева!
Слуга брата сунца свіетскога —
А посланикъ одъ све землѣ цара!
Назнанѣ ви главары съ владыкомъ:
Царъ одъ царахъ, мене є спреміо,

Да облазимъ землю свуколику,
Да уредбу видимъ како стои,
Да се вуцы не преѣду меса! —
Да овчица коя не занесе
Свое руно у грмъ покрай пута —
Да подстрижемъ што є предугачко —
Да одліемъ, ђе є препунано —
Да прегледамъ у младежи зубе —
Да се ружа у трнъ неизгуби,
Да негине бисеръ у буниште —
И да раи узду попритегнемъ,
Е є рая ка' остала марва! —
Па самь чуо и за ваше горе,
Породица света, Пророкова,
Зна юнаштву праведну ціену!
Лажу люди, што за лафа кажу:
Да се миша и найманѣ бои,
Хайте къ мени подъ моимъ шаторомъ,
Ты владыко и главный Сердари!
Само дасте цару на бѣлѣгу,
За примити одъ мене дарове,
Па живите као досле штосте —
Яки зуби и тврдъ орахъ сломе —
Добра сабля, топузъ изаврата —
А камоли главу одъ купуса,
Шта бы было одучити трске,
Да не чине поклонъ предъ Орканомъ —
Ко потоке може уставити,
Да къ синѣму мору нехитаю? —
Ко изиде исподъ дивне сѣнке,
Пророкова страшнога баряка,
Сунце ће га спржитъ како муня —

Песницомъ се нада не разтеже —
Мишъ у тикви, што є него сужань? —
Узду глодатъ да се ломе зуби —
Небо нема безъ грома ціену,
У фукаре очи одъ сплачине —
Пучина є стока єдна грдна,
Добре душе, кадъ іой ребра пучу —
Тешко земльи куда проће войска! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Трговацъ ти лаже са сміехомъ!
Жена лаже сузе просиплюћи!
Нико крупно ка' Турчинъ не лаже. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Не држимо ове поклисаре,
Него да се брже отршаю, (одправляю)
Да имъ паша штогодъ недвоуми,
Некъ зна пріедъ, па чини што може —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Одпиши му како знашъ владыко!
И чувай му образъ ка' онъ теби.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО (одпишуе.)

Одъ владыке и свіехъ главарахъ!
Селимъ паши одпоздравъ на писмо:
„Тврдъ є орахъ воћка чудновата,
„Несломи га, алъ зубе поломи —
Ніе вино пошто приће бѣше —
Ніе свіетъ оно што мислясте,

Баряктару дарiватъ Европу!
Грехота є о томъ и мислити,
Веля крушка у грло западне —
Крвь є людска рана наопака,
На носъ вамъ є почела скакати,
Препунисте мѣшину гріеха! —
Пуче коланъ свечевой кобили —
Леополдовъ храбрый воевода, (Лотарингскiи)
Собіевскій — войвода Савойскій,
Саломише демону рогове —
У Ћитапу не пише єднако
За два брата єдноименяка — (Мухамадъ II. и IV.)
Предъ Бечомъ є Буракъ посрнуо! —
Обрнуше кола низа страну —
Нетребуе царство нелюдима,
Нако да се предь свіетомь руже —
Дивлю паметь а ћудь отровану,
Дивльи вепаръ има а не човѣкъ;
Коме законъ лежи у топузу,
Трагови му смрде нечовѣствомъ —
Я се сѣћамъ што си рећи хтіо.
„Трагови су многи до пећине" —
За горске се госте не приправля,
У иьихъ сада друге мысли нема,
До што остре зубе за сусѣде —
Да чуваю стадо одъ звѣради!
Тіесна су врата улянику,
За мећеда скована сѣкира —
Јоштъ имате землѣ и овацахъ,
Па харайте и коже гулите,
У васъ стенѣ на свакою страну,
Зло подъ горимъ, као добро подъ зломъ —

Спуштавахъ се я на ваше уже,
Умало се уже не претрже —
Одтада смо вышій пріятельи,
У главу ми паметь уђерасте. —
(Сврши писмо ичитага на гласъ предъ свіема)
(Црног. и Турцыма).

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ето писмо, па садъ путь за уши!
Дайте му га да се разговори.
(*Посланицы везырскій невеселн одлазе.*)

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Држъ! рицале узми овай фишекъ!
Понеси га на поклонъ везыру
И кажи му да є то ціена,
Кое драго главе Црногорске. —

РИЦАЛЪ ОСМАНЪ.

Какавъ фишекъ, на поклонъ везыру!
Самовольный кавурскій хайдуче,
Не збори се тако съ везырима,
Но ђе дођу доносе грозницу —
Сузе скачу саме на очима —
И захучи земля одъ куканя. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Да ніеси у кућу дошао.
Знао быхъ ти одговоритъ дивно!
Ема хоћу нешто свакояко:
Заръ обадва ніесмо хайдуцы?
Онъ є хайдукъ робля свезанога!
Онъ є больи е выше ограби —

Я самь хайдукъ, те гонимъ хайдуке,
Гласнія є моя хайдучина —
Я не пржимъ землѣ и народе;
Ама многій грдній мучитељи,
На носъ су се преда мномъ побили;
Многа, буле ваше кукаюћи,
За мномъ црна клувка размотале. —

Одоше кавази везырскій. Бію се два кокоша кодъ скупштине.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Видители ова два ђавола!
Око шта се они два поклаше,
Єданъ другомъ очи ископаше,
За ньима су тридестъ кокошакахъ,
Могу живѣтъ као два султана —
Да имъ даде некаква несрећа;
И што ми є до ньиове сваће,
А воли быхъ да надяча маньи —
А ты ага браде ти свечеве?

СКЕНДЕРЪ-АГА.

А я воли да надяча вышій,
Рашта га є Богъ вышега дао
Кадъ є вышій нека є и ячій. —

Ноћъ є мѣсечна сѣде око огнѣвахъ и коло на велѣ гувно иде.

КОЛО.

Нови граде сѣдишъ на край мора!
И валове броишъ низъ пучину,

Како старацъ на каменъ сѣдећи,
Што набраѣ свое броянице;
Дивна санка што си онда сніо!
Млечићи те моремъ подузеше,
Црногорцы горомь опасаше,
Састашесе у твое зидове,
Окропише крвлю и Водицомь —
Те одъ тада несмрдишъ некршћу;
Топалъ-паша су двадестъ хилядахъ
Да поможе Новоме хиташе,
Сретоше га младый Црногорцы,
На Камено полѣ поузано,
Турской капи ту име погину,
Сва утону у єдну гробницу,
Можъ и данасъ виђетъ коштурницу! —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

(Лежи завдно са Сердаромъ Янкомъ.)

Кудъ Сердаре хоћешъ съ томъ пасиномъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Да єметнемъ одзгоръ съ врхъ хальинахъ!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Коѣ ће ти яде сврхъ хальинахъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Притиска ме све несрећна мора,
Како заспимъ не дами кркнути!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Каква мора и каква зла срећа!
Ту нити є море, ни вѣштице,
Но си ето ка чабаръ дебео,
Па те сало кадъ лежешъ задуши!
Мене никадъ іоштъ притисла ніе.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

А мени є она додіяла,
Свагда носимъ рена уза себе,
И трнову драчу у обтоку,
Али одъ нѣ ништа болѣ ніе,
Но пасъ пружитъ оздгоръ сврхъ хальинахъ.

(*Кнезъ Янко лежи съ кнезомъ Роганомъ.*)

КНЕЗЪ ЯНКО.

Како смрде ове потурице!
Опажашъ ли ты што годъ Рогане?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Ка' узлый часъ кнеже неопожамъ!
Кадъ близу ньихъ сѣдимъ у скупштину,
Я носъ држимъ свагда у рукама
Да не држимъ быхъ се изблювао,
Па самъ съ тога на край и утека
Е близу ньихъ небыхъ осваную;
Ево видишъ какосмо далеко,
И опета она тешка воня
Одъ некрсти овде заудара. —

(Мртво доба ноћи, све спава, неко збори кроза санъ, дигнисе князъ Янко и князъ Роганъ, да виде ко є, кадъ онамо, алъ Вукъ Мандушићъ говори, као на яви.)

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Кои су ти яди, Мандушићу?
Те се сву ноћь съ некимъ разговарашъ!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Не, Рогане, немой га будити!
Е онъ у санъ ка' на яви збори,
Е ћемо га штогодъ разпитати,
Да се баремъ добро изсміемо.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Да ну, Вуче, што оно зборише
За нашега Бана Милоньића?
Єли чегрсть каква међу вама?

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Ніе, брате, ништа међу нама!
Но му нешто око снахе зборимъ.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А што є то, кажи ми на тайно!

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Лѣпша му є одъ виле біеле!
Нема пуно осамнаестъ лѣтахъ,
Живо ми є срце поніела. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Рашта ти є срце поніела?

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Има рашта! ругашъ ли се збиля?
Рашта друге нема на свіету!
Да ніесамь съ Баномъ Милоньићемъ
Деветороструко кумовао,
Быхъ му младу снаху уграбіо,
Па съ ньомъ бѣжа' главомъ по свіету. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Нећетиньи, кукала ти майка!
Збиля ти є паметь сву попила!

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Алъ є ђаво, али су маћіе!
Али нешто теже одъ обое —
Кадъ є вићу ће се сміе млада,
Свіетъ ми се око главе врти! —
Па све могахъ съ ядомъ прегорети,
Но ме ђаво єдну вечерь нагна,
У колибу ноћихъ Милоньића:
Кадъ предъ зору и ноћь є мѣсечна!
Ватра гори на средъ сѣнокоса,
А она ти одъ некуда доће,
Украй ватре сѣде да се гріе,
Чуе да свакъ спава у колибе,
Тада она віенацъ расплете,
Паде коса до ниже пояса!
Поче косу низъ прса чешляти,
А танкіемъ гласомъ нарицати,
Како славля са дубове гране!
Тужи млада ђевера Андрію,
Мила сына Милоньића Бана,

Кои му є ланихъ погинуо,
Одъ Туракахъ у Дугу крваву,
Па се снахи недао острићи,
Жаліему снахинъ вѣнацъ было,
Него главу свог' сына Андріе! —
Тужи млада за срце уѣда!
Очи горе живѣ одъ пламена!
Чело іой є лѣпше одъ мѣсеца —
И я плачемъ ка' мало діете —
Благо Андрій ѣе є погинуо!
Дивне ли га очи оплакаше!
Дивнали га уста ожалише! —

(Кнезъ Роганъ шаши кнезу Янку, нешшай га аманаши за шакве ствари, докъ се ніе што изблея' — зора є, буде се и дижу.)

ОБРАДЪ.

Да ви причамъ што ми се приснило:
Народа се бѣше много дигло,
Као некудъ да крсте носимо,
Сунце пече, да очи искоче,
И тврђа є кудіенъ идемо,
Докъ сидемо ка' на сво полѣ,
Починемо подъ єдну ябуку,
Исподъ кое и поточићъ враше,
Сви се у хладъ подъ ньомъ сабіемо,
Уберемо зреліехъ ябукахъ,
Као цукаръ свака бѣше слатка,
Попъ очита подъ ньомъ Еванђелѣ;
У то доба петъ Мартиновићахъ
Дигоше се єданъ за другіемъ,
И за ньима три четыри друга,

Савъ ихъ народъ гледа кудъ одоше!
А они ти стубе те узъ цркву:
На олтаръ се одъ цркве попеше,
И на нѣму крстъ златный метнуше,
Крстъ засія ка' на гори сунце.
И савъ народъ на ноге устаде,
Часноме се крсту поклонише,
Утоме се разбудихъ одъ страха.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Срећанъ био! дивноли си сніо!
На чудо самъ и я на санъ био,
Бранећи се одъ нечіехъ пасахъ,
И петъ шестъ самъ мачемъ пресѣкао,
Да самъ ђегоћъ у чету кренуо,
Доиста се бихъ покла' съ Турцыма. —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Я самъ ноћасъ био у сватове!
И са буломъ женіо Богдана,
У цркву є нашу покрстисмо,
Покрстисмо, па ихъ привѣнчасмо.

(*Турцы єданъ за другіемъ сви одоше, люто сѣтни.*)

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Я самъ Озра ноћасъ на санъ гледа'!
Бѣсмо пошли двѣста Озриниćахъ
И толико поћерали коняхъ,
Да узмемо пунѣ аранђелско;
И врати се съ пићемъ изъ Котора,
Пою люди, гаћу изъ пушакахъ,

Кадъ дођосмо на врхъ Поточинахъ!
Али сѣде око триста другахъ,
На свакога зелена долама,
На свакога токе и оружѣ,
Помислимо, ко ће оно быти?
Какви гости? — ніе имъ вріеме!
Кадъ али є оно старый Озро
И бирани за ньимъ Озриниħи;
(Ніе одъ ньихъ ніеднога жива)
Пуче на насъ сваке грдне яде,
Што у Чеву цркву неградимо,
Аранђелу, да ни свудъ помага,
Ондена се мало непокласмо,
И садъ дрктимъ одъ нѣгова страха!

ВУКОТА МРВАЉЕВИЋЪ.

Я по сву ноħь пртлямъ и сніевамъ,
Докъ се дигнемъ я све заборавимъ.

(*Князъ Байко є сѣшанъ и Вукъ Мандутикъ, они два не хоħе ништа да причаю.*

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кнеже Байко! ты си нешто сѣтанъ?
Што ће быти, то не може проħи,
Него причай да и ніе мило.

КНЕЗЪ БАЙКО.

Хоħу, кнеже, све ми єдно быва!
Я самь ноħасъ грданъ санъ видіо:
Све оружѣ свое у комате,
Безъ зла ми се обиħи неможе,
И безъ неке братске погибіе,
Єръ кадъ годъ самь такви санъ гледао
Приправля' самь што мрцу требуе.

РОГАНЪ.

Мандушићу! што си невесео?
Што не причашъ, што си ноћасъ сніо!

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Ни што сніо, ни причат' умiемъ,
Но самь сву ноћь као закланъ спава'.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Я ћу причат' кадъ сви остависте:
Виђехъ на санъ Драшка Поповића!
А мени се ка' у зарокъ стѣца,
И река' быхъ, ето га низъ полѣ!

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

Гледай чуда! што є ядный човѣкъ?
Мы се до садъ ништа не сѣћасмо
Найболѣга нашега войводе,
А ђе быо Драшко Поповићу?

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Ходіо є до у Млетке Драшко:
Када Шенђеръ на Которъ удара,
Ста градъ быти топомъ буковіемъ,
Попъ Шћепанъ се тадъ у Которъ нагна,
Годи єдномъ топомъ са Котора,
Шенђерову погоди лубарду,
У грло іой зрномъ угодіо,
Сломи му є у триста коматахъ,
Тадъ задоби плату у принципа,
На годину стотину цекинахъ;

Попъ є пао люто одъ старости,
Па є Драшко у Млетке ходіо,
Да донесе одъ Млечића плату.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Навртите те петъ шестъ овновахъ!
Да ручамо да дома идемо,

(*Дође Драшко Војвода, па се са свіема грли и целива, па сѣде међу њима.*)

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Причай штогодъ, Драшко одъ Млетакахъ!
Какавъ народъ бѣше на те стране?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Какавъ народъ! питашъ ли, Рогане?
Ка' остали — не бѣху рогати.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Знамо, чоче, ніесу рогати,
Но бѣху ли згодни и богати?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше, брате, доста ліепіехъ!
А грдніехъ десетъ путахъ выше,
Одъ бруке се гледат' не могаху —
Богатіехъ бѣше поголемо,
Одъ богатства бѣху полуђели,
Ђетиняху исто као бебе —
Сви нугловы пунани празновахъ,
Мучаху се да имъ очи прсну,
Да одеру кору леба суха,

Гледао самь: по два међу собомъ,
Ђе упрте какву женетину,
Тѣлесине мртве и ліене,
Потегла бы по стотину окахъ,
Па є носе прозъ градске улице,
У средъ подне, тамо и овамо,
Не бое се чести, ни поштеню
Текъ да стеку да се ками ране. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Бѣху ли имъ какве куће, Драшко?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣху куће на свіетъ дивота!
Ама бѣше муке и неволѣ,
Ћескота ихъ несретня давляше —
Смрадъ великій и тешка запара,
Те немаху крви у образу. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

А како те, збиля, дочекаше?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Ко м' у злый часъ дочекива' Вуче?
Яніесамь ни позна' никога,
А камоли да ме ко дочека',
Но ми она ружна мѣшавина
Недаваше изъ куће изаћи:
Свагда грая бѣше око мене,
Када хоћахъ по граду изаћи,
Као у насъ біеле неђелѣ,
Кадъ се крену момчадъ у машкаре;

Да єднога не бы пріятеля,
Главомъ сына Зана Грбичића,
Свога дома већъ нећахъ гледати,
Него кости тамо оставити,
А онъ ме є братски дочекао,
Водіо ме свуда по Млеткама.

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

А бѣху ли юнацы, войвода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Не, Божя ти вѣра, Мандушићу!
О юнаштву ту не бѣше збора,
Него бѣху къ себи домамили,
Домамили, па ихъ похватали,
Ядну нашу браћу соколове!
Далматинце и храбре Хрвате!
Па бродове ньима напунили,
И тиска ихъ у свіетъ біели,
Те довукуй благо изъ свіета,
И притискай землѣ и градове. —

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

А судови бѣху ли имъ прави?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣху, брате, да те Богъ сачува!
Мало больи него у Турчина —
Бѣше єдна кућа превелика,
У коіой се граћаху бродови,
Ту хиляде бѣху невольникахъ!
Сви у люта гвожћа попутани,

Те граћаху принципу бродове,
Ту одъ плача и люте неволѣ
Не мили се улѣсти човѣку —
Єдни сужньи бѣху приковани
У путима на велѣ бродове,
Те возаху по мору бродове,
Ту ихъ лѣтнѣ горіяше сунце,
И давляху кише и времена,
Немогаху изъ везе шенути,
Но ка' пасче кадъ га за торъ свежешъ,
Ту чамаю и дневи и ноћи; —
Найгоре имъ пакъ бѣху тавнице
Подъ дворове ђе дужде стояше,
У найдублю яму, кою знадешъ,
Ніе горе но у ньихъ стояти,
Конь хоћаше у ньима цркнути,
Човѣкъ пасче ту свезат' несћаше,
А камоли чойка несретнѣга —
Они люде све тамо везаху,
И давляху у мрачнимъ избама —
Савъ протрнемъ, да ихъ Богъ убіе!
Кадъ помислимъ за оно страшило —
Нико жалит' несміе никога,
Акамоли да му што поможе;
Када виђехъ витежку неволю!
Заболѣ ме срце, проговорихъ:
„Што, погани, одъ людихъ чините?
Што юначки люде не смакнете?
Што имъ такве муке ударате?
Докъ Грбичићъ мени попришапта:
Немой такве говорит' ріечи,
Несміе се овде право зборит',

Твоя срећа не разумѣше те. —
И чуй те ме што вамъ данасъ кажемъ:
Познао самь на оне тавнице,
Да су Божю — грдно преступили
И да ће имъ царство погинути
И больима у руке улѣсти —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Буди ли се ты тако проричешъ,
Мишляху ли у свіетъ за кога?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Нема тога кос' небои чега,
Да ничега, а'но свога хлада —
Они страха другога немаху,
До одъ жбирахъ и до одъ шпіюнахъ,
Одъ ньихъ свако у Млетке дркташе,
Кадъ два зборе штогодъ на улицу,
Трећій ухо обрне те слуша,
Па онай часъ трчи судницыма,
Кажи оно, што они збораху
И попридай штогодъ и поглади.
Судъ онай часъ она два ухвати,
Па на муке съ ньима у галію,
Одъ тога ти бѣху погинули,
Међу собомъ вѣру изгубили —
Колике су съ краја у крај Млетке,
Ту не бѣше ни єднога чойка,
Єданъ другог', кои не држаше
За тайнога жбира и шпіюна; —
Грбичићъ се мени куніяше:
Да су єдномъ жбири и шпіюни

Облагали єдног принципа
Предъ сенатомъ и свіемъ народомъ,
И да су му главу одкинули
Башъ на стубе нѣгова Палаца;
Како ихъ се другій боят' неће?
Кадъ могаше облагати дужда! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

А бѣше ли игре у Млеткама,
Као ово те се мы играмо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше игре, али другоаче:
У єдну се кућу сакупляху
Пошто мркни и пошто вечерай,
Кућа бѣше сила одъ свіета,
Ужди у ньой хиляду свіећахъ,
По зиду іой свудъ бѣху панѣге,
Ціеле се на пуни народа;
Тако исто и кућа остала,
Свудъ могаше изъ зида вићети,
Ће вираху, ка' миши изъ гнѣзда; —
Докъ се єдна подиже завѣса,
Трећій діо одъ куће отвори:
Боже драгій, ту да видишъ чуда!
Ту измилѣ некаквога пука,
То ни у санъ никадъ доћ' не може,
Сви шарени као дивлѣ мачке,
Докъ ихъ стаде по кући криваня,
Ће ко бѣше запляска рукама,
Имахъ мртавъ паднутъ одъ сміеха; —
Мало стаде, они отидоше,

А за њима другій изидоше:
Такве бруке, таквіехъ грдилахъ,
Нигђе нико іоштъ видіо ніе,
Носине имъ по одъ кварта бѣху!
Изтрештили очи као тенцы!
А зинули ка' куряцы гладній!
А дрвене ноге насадили!
Па иђаху као на ключеве,
Облачили прнђ и ячине,
Усредъ подне да га човѣкъ сретне,
Сва бы му се коса наєжила; —
Докле неко, даму Богъ поможе!
Изъ оніехъ панѣгахъ завика:
Бѣж', народе, е изгоре куђа!
Боже драгій! да ту бруку видишъ!
Стаде єка, клепетъ и ломява,
Стаде писка, капе попадаше,
Стотина ихъ исподъ ногахъ оста,
Све се наби да кркнут' неможе,
Као стока кадъ є звѣрадъ гоне. —
Те мы опетъ сютраданъ на игру,
Кадъ у куђу, нигђе нико нема,
Но є пуста куђа затворена —
И іоштъ ћу ви єдну спрдню причат':
(А знамъ чисто вѣроват' нећете)
Видіо самъ люде у Млеткама,
Ђе на конопъ скачу и играю!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

То неможе быт' истина, Драшко!
Него су ти очи замаштали:

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Незнамъ ништа, но самъ ихъ гледао
И самъ мислимъ, да є маштаніе.

ОБРАДЪ.

А да што є него маштаніе!
Я самъ чуо одъ єднога ђеда,
У Боку су єдни доходили,
Изъ Таліе, или одъ кудъ друго,
На нашъ пазаръ истій излазили,
Па викнули ціелу народу:
Погледай те онога кокота!
Кадъ погледай онога кокота!
Али шлѣме за ногу потеже,
Кадъ онай часъ ніе него сламка.
Другомъ викни: „послушай народе!
„Свакѣе сада гроздъ у руку иматъ,
Грозду ће те бритве приніети,
Алъ чувайте да васъ ядъ не нађе
Немой кои грозда окинути,"
Докле свако за по гроздъ ухвати,
Приніеше бритве гроздовима,
Кадъ вићеше чудо невићено,
Свакій себе за носъ дохватіо,
Догна бритву до своега носа!
Докле трећіи саврхъ зида викни:
Чуй народе, не потопите се!
У то рикни низъ пазаръ ріека,
Или было мушко, или женско,
Свакъ да гази уздигни хальине,
Кадъ ни воде ни одъ воде трага!
Но свакъ дига у пазаръ хальине,

И кренуо ка'да воду гази!
Кадъ виђели е ихъ погрдише,
Скочи народъ и бы ихъ побили,
Но утецы у Которъ Латини;
То игранѣ исто є овакво,
Што на конопъ играю, војвода!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Пояху ли узъ гусле ліепо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Какве гусле и какву несрећу!
Ту за гусле ни збора не бѣше.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

А да за сву игру безъ гусалахъ
Я ти не быхъ пару Турску дао,
Ђе се гусле у кућу нечую,
Ту є мртва и кућа и люди. —

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

За сваку те работу питасмо;
А гледали принципа, војвода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Гледахъ, брате, као тебе сада!

СЕРДАРЪ РАДОНЯ.

А бѣше ли какавъ, аманати?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Бѣше човѣкъ, те одъ среднѣ руке,
Да не бѣше подъ онимъ именомъ,
Нетѣаше се боят' одъ урока. —

СЕРДАРЪ РАДОЊА.

Каколи се зваше, воевода?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Валіеро, и већъ незнамъ како!

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Питали те што за ове крае?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Пита, брате, незнамъ ни самъ како!
Я изидохъ предъ ньимъ съ Грбичићемъ,
Поклонихъ се како ми рекоше,
Путъ мене се поосмѣхну принципъ,
Распита ме за наше краеве,
И шћахъ рећи, люби Црногорце!
Єръ спомену све редомъ боеве,
Ђе су наши помогли Млеткама,
На посліедъ поче ђетиньити!
Запита ме за наше сусѣде,
За Бошняке и за Арбанасе:
„Кадъ ухвате, каже, Црногорца,
„Было жива алъ мртва у руке,
Хоће ли га изѣстъ, штоли раде?"
Ђе изѣсти? ако Бога знадешъ!
Ка' ће човѣкъ изѣсти човѣка!
„Ма самъ чуо, опетъ ми говори:
Єданъ народъ тамо зміе єде!"
Какве зміе? честитый принципе!
А гадно є на путъ погледати. —
Све се длаке наєже човѣку! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Я мнимъ те є дочека ліепо?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Не ліепо, него преліепо!
Обећа ми и што му не искахъ,
И помислихъ кадъ одъ нѣга пођохъ,
Благо мени ютросъ и довіекъ
Ево среће за све Црногорце!
Дайбуди ћу повест' доста праха,
Да с' имаю чимъ бити съ Турцыма,
Кадъ посліедъ све оно изліня,
Ка' да ништа ни зборено ніе,
И посадъ му не быхъ вѣровао,
Мліеко є да рече, біело. —

Кнез РОГАНЪ.

А како те раняху, войвода?
Бѣху ли имъ ліепа єстива?

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Ту не бѣше єла, изванъ леба!
Но донеси некакве преслачке,
По три уре лижи, докле ручай —
Два діела ту біяше пука,
Јоште млади а обезубили,
Све лижући оне посластице,
Одъ желѣ се садъ наедохъ меса.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Фала Богу, естъ велико чудо!
Видители овде у Котору?
Башъ овога Совру провидура,
И осталу господу Млетачку,
Воли су ти кокошь али яе,
Него овна, али груду сира!

Кое чудо могу на годину,
Кокошакахъ они позобати,
Па погини у оно господство,
Спушти кулѣ а обриви брке!
А поспи се по глави пепеломъ!
А брньице ка' жене у уши!
Како тридестъ напуни годинахъ,
Свакій доѣе као бабетина,
Одъ бруке се гледати неможе,
Како поѣи мало уза стубе,
Убліеди како рубетина,
А нешто му заиграй подъ грломъ,
Рекао бы они часъ умріе!

(*Сіеку пецыва, и сѣдоше на ручакъ, — Сердаръ Янко ишта чіе бравъ ше му онъ у плеће гледа и кажу му да є Маршина Баице*).

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Дивна плећа, а дивно ли пише!
Благо теби за довіекъ старче!
Чудно ли ћешъ нешто доживѣти. —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Кое држе, да є наша страна,
Алъ одъ крста али є одъ стуба?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Мы смо вазда одъ крста држали!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Хиляду самъ плећахъ оглодао!
Али ове невиђехъ несреће,
Чіе ово плеће те га гледамъ?

Нѣгова се кућа угасила,
У ню неће кокота пояти,
А ево є на средъ нѣга шуплѣ,
Ка' да си га шиломъ прошупліо,
А по нѣму двадесетъ гробовахъ,
И ни єданъ ніе изванъ куће!

(*Сви гледаю оно плеће и чуде се каквов, шшаю одъ чіега є брава, и кажу имъ дае одъ брава Скендеръ-Аге Медовића).*

КНЕЗЪ ЯНКО (гледа єдно плеће, и прича изъ нѣга).

Има овай двадесетъ говеди!
Гувному є кодъ куће ліепо,
На кућу му шлѣме доста яко,
Яки су му и ліепи коньи!
Кріе негће замотулякъ парахъ,
Ма быхъ река да ихъ ніе много,
И за ньихъ му сви у кући знаю.

ВУКОТА МРВАЛЬВИЋЪ. (прича изъ плећа.)

Чудна негће пустога пліена!
Но є крвавъ да га Богъ убіе!
Косово є око нѣга легло.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Што баєте као баялице!
Али бабе кадъ у бобъ врачаю,
Што ће знати мртве костурине,
Како ће се коме догодити!

ВУКОТА МРВАЉВИЋЪ.

Кое яде ты тобожъ мудруешъ?
А ты выше у ньима проричешъ,
Но кои му драго десетиня,
Недашъ нигда плећа оглодати,
Но ихъ грабишъ изъ устахъ людима,
Мени си ихъ стотину узео,
Да ђавола приђе у ньихъ видишъ,
У то ти є прошло по віека.

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Дану Вуче изь Љешева Ступа!
Узми гусле да насъ разговоришъ,
Кадъ є добро нека є и болѣ.

ВУКЪ ЉЕШЕВОСТУПАЦЪ ПОЕ.

Чево равно гньіездо юначко!
А крваво людско разбоиште,
Многели си войске запамтило! —
Многели си майке оядило, —
Людске су те кости затрпале! —
Людскомъ си се крвлю опянило! —
Вазда ранишъ одъ Видова дана,
Юначкіемъ и коньскіемъ месомъ,
Гавранове и мрке вукове! —
Страшно л' бѣше єдномъ погледати,
Димъ те црный бѣше приклопіо,
Сто хилядахъ притисло Туракахъ,
Око тебе пушке грміяху,
Фриштіяху хиляде момакахъ,
А гракаху на ята вранови,
Иза тмине и сунце огріе,

Предъ вечерь се надъ тобомъ изведри,
Турке мртве по тебе броясмо,
Погодит' се нигда не могасмо,
Око броя колико ихъ бѣше. —

Оставля гусле.

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Дану, Вуче, немой прекидати
Разговора безъ таквога нема.

(*Вукъ: не уміемъ войвода, па є лѣпше оставити. Пуцаю пушке узъ полѣ, пѣваю люди, има ихъ около сто и педесетъ.*)

ВОЙВОДА ДРАШКО.

Кое оно, ка да су махнити?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Оно су ти свати Мустафића!
А жени се Сульо баряктаре,
Сыновицомъ съ Обода кадіе.

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Ма ніесу сви сватовы Турцы,
Него има и Црногорацахъ?

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Има онђе и Црногорацахъ,
Мало манѣ него половина.

ВУКЪ. МИЋУНОВИЋЪ.

Кудъ су шћели подтрпезне кучке! —
Бранковићи и лижисахани! —

Што имъ оће друштво са Турцыма.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А каква є то вражя женидба?
Кадъ вѣнчаня никаква немаю,
Но живую ка' остала стока.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

У ньихъ нема никаква вѣнчаня,
Но погодбу некакву учине,
Ка'да краву на поли предаю;
Они жене у челядъ не брое,
Но ихъ држе ка' продано роблѣ
Они кажу: жена є човѣку,
Слатко воће, алъ печено ягнѣ,
Докъ є таква нека є у кућу,
Ніел' таква, са ньомъ на улицу.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Хвала Богу, пасіега милета!
Ка є опитъ са зломъ и неправдомъ,
Ђе допире, ту закона нема,
Законъ му є што му срце жуди,
Што не жуди у Коранъ не пише. —
(*Пою свашовы узъ полѣ*).

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Гергелезе крило одъ сокола!
Те на хата у раю полеће,
Самовольно безъ никаква зора,
Предъ Пророка да приђе изађешъ;
Хуріе те дивне заробише!

Те си нама тако закасніо,
Излаз' къ нама часа непочаси!
На твоега крилата халата,
Не заборав' саблѣ и миждрака,
И твоега бича пакленога
Еръ су власи уши подигнули,
Да окупишъ стоку у торину —
Вуцы су ти люто погладнѣли,
Нек' ти сине сабля Дамаскія,
Да не лаю пашчадъ на пророка. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Ђе си, Марко, нагнута деліо!
И ако си Турска придворица —
Алъ си опетъ наша перяница?
Пояш', Марко, твоега Шарина!
Одъ оружя ништа не узимай,
До твоега тешка шестоперца,
Ньимъ Алію згоди међу плећа,
Па му на частъ пророкъ и хуріе. —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Илдериме, свечевъ буздоване!
Мало ли ти бы крстове вѣре,
Међ' истокомъ и међу западомъ?
Да истрчешъ хата крилатога,
Дамаскію да крви напоишъ,
Да найстрашнимъ постанешъ шехитомъ —
Но се диже да Фатиму ћерашъ,
Єдиницу светога Пророка —
Ту сагрѣши Богу и Пророку,
Ко имъ скриви онъ имъ грдно плати,

Ал' ти просто диново мліеко!
Када Босни саломи рогове —
Кадъ све покла, што не посунети,
Само факиръ остави фукару,
Да насъ служи, а предъ крстомъ тужи. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Обилићу змаю огнѣвитый!
Ко те гледа бліеште му очи —
Свагда ће те светковатъ юнацы —
Мрцино намъ круну не упушти,
Кадъ Падиши стаде подъ вилице!
Када Дину загази у чорбу —
Садъ те вићу на твоега ждрала,
Ће разгонишъ кодъ шатора Турке!
Што ће быти, ко ће угодити?
Србъ и Турчинъ неслаже се нигда,
Но ће приће море ослачати! —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ

Држъ Алія, курвино копиле!
Котарке се младе разбѣжаше,
Срамота є сивоме соколу,
Ћерат' дуго ято яребицахъ,
Па за себе не уловит' меса —
Удри Тале твоіомъ дреновачомъ!
Подъ ньомъ пучу ребра ка' ораси!
Половина главе изгубите!
Не оставте Косу у кавуре,
Такво воће ніе за кавуре. —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Бѣжъ Комнене задрта деліо!

Кадъ си такву срну уловіо,
Већъ си доста одморіо крила,
Ніе су ти далеко Котари,
Вѣра ти є Хайки омилила,
Єдва чека да ти се прекрсти —
Забобоньи старино Новаче!
Сврхъ Клисуре ка' си научіо,
Еръ су Дину уши заглибиле —
Пробуди му бухе у кожухе —
Не пушт' Баіо жива ђаволѣга!
Нека свати не буде планине,
Безъ питаня твога алъ Лимова —

(*Излази Мустай кадія и моли момчадъ да не пою онаке пѣсне покрай сакупа Црногорскога, да не буде одъ главарахъ коме што жао, него нека пою свашовске пѣсне, и онъ самъ почиње пояти.*)

МУСТАЙ КАДІЯ.

Не плачъ майко, Дилберъ-Фатиму:
Удата є не укопата,
Ружа съ струка ніе пала свог',
Но у бостанъ пренешена свой —
Фатиму ће Сульо држати!
Како очи свое у глави,
Фатима є струкомъ дивота,
Очи су іой двіе звіезде!
Лице іой є ютро румено!
Подъ віенцемъ гори Даница!
Уста су іой паромъ срезана! —
Устне су іой ружомъ уждене!
Међъ коима кадкадъ сіева
Снѣжна гривна ситна бисера —

Грло іой є чиста филдиша!
Бѣле руке крила лабуда!
Надъ цвіећемъ плива зорняча,
А возе є весла сребрна!
Благо одру на комъ почине! —

СВАТЪ ЦРНОГОРАЦЪ.

Соко мрзи поля одъ прашине! —
Соко неће жабу изъ лужине! —
Соко хоће высоку литицу,
Соко тражи тицу яребицу,
Яребица танка и плашива,
Ма тіела како ватра жива! —

СВАТЪ ТУРЧИНЪ.

Не дангуби сватскій првіенче!
Сахати су данасъ ка' године —
Хоће намъ се Сулю удужити,
Богъ є драгій неколика дана,
Тандарихе земльи поклоніо —
Грехота є да ихъ подкидамо! —

ВОЙВОДА СТАНКО.

Чудне бруке, грдне мѣшавине!
Чуясте ли како се пояше?
Залуду се недружина друже —
Све некакви приговори стари.
Милошъ, Марко, Муіо и Алія!
Приправля се докъ одъ єдномъ пукне —
Већъ превире капа на све стране. —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ.

Ема шта се друже съ крвницыма!
А у єданъ кота да ихъ сваришъ,
Не бы имъ се чорба сміешала! —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Безобразне, обрляне курве!
Повукуше, те намъ образъ грде,
Юначкога незнаю поштеня,
А не бы се вукли за Турцыма —
Мрзній су ми они, него Турцы!
А ни мислимъ за ньихъ ни за Турке! —
Бадава се инате съ Турцыма,
Кадъ имъ лижу ка' пашчадъ сахане! —

БОГДАНЪ ЂУРАШКОВИЋЪ.

Они шћаху све онако поятъ!
Но имъ неда подмукла лисица,
Видители онога кадіе?
Друга нема у четыри землѣ! —
У нѣга су медене ріечи,
Увія се ка' врагъ око крста;
А ма пунанъ губе и лукавства;
Крвника га ришћанскога нема,
Заклала га пушка Црногорска!

Пробоше свашови, мало сшаде, ево покайнице узъ полѣ и шужи сесшра Башрићева предъ ньима.

СЕСТРА БАТРИЋЕВА.

Куда си ми улетіо
мой соколе!

Одъ дивнога ята твога,
брате рано!
Далъ невѣрне незна Турке,
Богъ ихъ клео!
Е ће тебе преварити,
дивна главо!
Мой свіете изгублѣный,
сунце брате!
Мое ране безъ пребола,
рано люта!
Мое очи изваѣене,
очный виде!
Коме браћу ти остави,
братска хвало!
И старога баба Пера,
куку Перо!
И Три младе сестре твое,
кукавице!
Седамъ снахахъ што ошиша?
ньима праздно!
Што нечува младу главу?
людска вило!
Што крвника ньомъ наслади?
братска дико!
На вѣру те посѣкоше,
невѣрницы!
Дивнол' Травникъ окитише,
то платили!
Са ліепомъ главомъ твоіомъ,
куку! леле!
Ко ће чете сакупляти,
четовоћа!

Кол' краини бранит' крило,
братско крило!
Ко ће Турске главе сѣћи,
остра сабльо!
Да погибе у бой лютый,
убойниче!
Ђе се Србскій момцы грабе,
младо момче!
Око главахъ и оружја,
просте ране!
Но на вѣру у невѣре,
вѣрна главо!
Да ми се є помамити,
сестри црной!
Да те како заборавимъ,
кукавица!
Е презгодна глава бѣше,
младый брате!
Да узъ цара сѣдіяше,
мудра главо!
Шћаше царевъ везыръ быти,
сестри тужной!
Да кодъ краля сѣдіяше,
мой младико!
Ђенералъ му шћаше быти,
моя ружо!
Да се могу разговорит',
срце мое!
А са мртвомъ твоіомъ главомъ,
Камъ да ми є!
Да ти црне очи вињу,
очи мое!

Да полюбимъ мртву главу,
мѣсто брата!
Да очешлямъ дугій перчинъ,
яохъ мени!
И юначку чалму свежемъ,
сестра грдна!
У крвничке садъ си руке,
платили те!
Нагрдиће красну главу,
прекрвницы!
Ты ћешъ много браће наћи,
куку нама!
Бираніехъ соколовахъ,
куку браћо!
По бедему одъ Травника,
Богъ га клео!
Главе братске познат' не ћешъ,
нама праздно!
Ере су ихъ нагрдили,
невѣрницы!
Кудъ ће твоя млада люба?
куку ньойзи!
Двое ђеце твое лудо?
сирочади!
Што ће ядный ђедъ ти Байко?
мой Батрићу!
Кои те є одньивіо,
тешко нѣму!
Просте твое люте ране,
мой Батрићу!
Алъ не прости грдны яди,
Куку роде!

Е се земля сва изтурчи,
Богъ є клео!
Главари се скаменили,
Камъ имъ у домъ!

Сви главари плачу, и кадъ чуше име Батриħево, сви плачуħи изидоше предъ покайницє, како се састаше съ ньима знадоше што є, сестра се Батриħева загрли съ ħедомъ Байкомъ (кнезомъ) уграбиму ножъ иза паса и уби сама себе; Байко се пренемога и паде споредъ унуке мртве.

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Хвала Богу, велике жалости!
Што насъ наħе данасъ изненада,
(свакъ ħути и плаче).

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Охъ до Бога! а охъ до віека!
Да чудноли съ главе погибосмо! —

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Осамдесетъ веħь имамъ годинахъ!
Сто путахъ самь гледа Црногорце,
Гледа Турке, а гледа Латине:
Младе главе онакве не виħахъ! —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

У ове се горе нигда ніе,
Онаковога младета дизало! —
Оно бѣше юнакъ подъ крылима,
Гледа самь га, ħе скаче съ момцыма:
Скочи съ мѣста четрнаестъ ногахъ,

А изъ трке, двадестъ и четыри,
По три коня загона прескочи. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Што є файде крити оно што є? —
Онаквога сивога сокола,
Црногорка іошть раћала ніе!
Не могаше човѣкъ нигда знати,
Алъ є згодный, али є валястый,
Алъ є мудрый, али є любавный!
Шестъ путахъ самь съ ньимъ на муку быо,
Ће прахъ гори предъ очи юначке,
И ће главе мртве поліеђу;
Іошть таквіехъ очихъ гвозденіехъ,
Я невиђехъ у єднога момка —
А немаше іошть двадестъ годинахъ. —
И што ћу ви крити, Црногорцы!
Живо ми є срце покосіо!
И нашу є землю оцрніо! —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Онъ не бѣше но само настао,
Црногорца вечъ бѣше свакога,
Онъ готова претека юнаштвомъ:
Седамнаестъ али осамнаестъ
Бѣше главахъ посѣка Турскіехъ!

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Богъ га якій и мртва убіо!
Како мога вѣроватъ Турцыма?
Тере имъ се на вѣру опушта. —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Вѣранъ бѣше юнакъ мимо люде!
Па га оно пасче ћоровића,
Избезуми некако на братску,
Те срамотно, цриъ му образъ бло!

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Єли му се кућа ископала? —

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Не сердаре! али што зафайду?
Остало є двое ђеце мушко:
Єдно другомъ воде дат' не може
И згодна су ка двіе ябуке. —
Него ко ће ђецу дочекати?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Колика му брата остадоше?

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Седамъ братахъ, сви седамъ єднацы!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Хоћели га осветити, Вуче?

ВУКЪ ТОМАНОВИЋЪ.

Хоће кнеже! али што за файду?

КНЕЗЪ ЯНКО.

Како зашто? што говоришъ чоче?
Да га могу добро осветити,
Ка' да бы га изъ гроба дигнули! —

КНЕЗЪ ЯНКО.

А да ова несрећна невѣста,
Те се данасъ уби међу нама,
Љуће ми є на срце завила;
Но несрећна глава Батрићева! —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Не збори намъ, кнеже, за те яде!
Ни овакве іоштъ ніе жалости
На много се мѣстахъ догађало,
Но іой пуче срце у прсима,
А обрну свіетъ наопако —
За оніемъ сивіемъ соколомъ,
Па не мога одолѣт' жалости,
Него животъ узе сама себи!

КНЕЗЪ. РОГАНЪ.

Неволя є, браћо, да с' убіе!
Камъ бы црка одъ ове жалости —
А не сестра за онаквимъ братомъ —
Е прединанъ бѣше, ядъ га наша':
Кадъ се шћаше оѣестъ, кудъ да иде,
Па обуцы оне пусте токе,
Шалъ црвеный свежи око главе,
А пани му перчинъ низъ рамена
Двіе пушке метни за поясомъ,
А припаши мача о поясу,
А у руке узми ѣефердара —
Красна лица, высокъ као коплѣ!
Кадъ помислимъ и я какавъ бѣше,
Разпале се узъ мене пламовы —

Главари сѣде около велѣга гувна и разговараю се, докъ евоти 3 — 4 стопине Озриницахъ, Цуцахъ и Бѣлицахъ. Сви посѣдаше иредъ главаре и држе дуге иушке узъ рамена.

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Добро дошли! што є было люди?
Кренули сте некудъ ка' на войску?
То вамъ ніе безъ неке неволѣ,
Да се ніе ко покла? Бога ви!

ВОЙНИКЪ.

Не, сердару, іошть ніе поколя!
Е ма бы се могло дослутити. —

(*другій одъ войникахъ*).

Попе Цуцкій, да имъ оно писмо!
Те си писа међу свима нама.
Па се съ ньиме нека разговоре
Е ће мо ихъ граіомъ заглушити.

Попъ Миќо дава писмо владыцы Данилу, владыка га гледа и не говори ништа.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Што є было, што пише владыко?

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Не може се оно прочитати: —

(*Дае га владыка кнезу Янку, да га попу поврати*).

КНЕЗЪ ЯНКО (глега га).

Дивна писма, яди га убили!

Красноли є на карту сложено,
Као да су кокошке чепале. —

(*Свакъ се сміе, кнезъ Янко дава писмо попу и говори му.*

КНЕЗЪ ЯНКО.

Попе Мићо, држ' ти ово писмо!
Те прочита, да знамо што пише.

(*Попъ Мићо узимљѣ писмо, дуго га гледа и починѣ чишаши.*

ПОПЪ МИЋО (чита.)

. . . . умъ . . . дамъ . . . амъ . . .
. . . . бы . . . ну . . . но . . .
. . . . на . . . ша . . . ра . . .

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Ліепо ли ова сабля чита!
Дивно ли насъ данасъ разговори!
Аманати, ђе научи тако?
Єсу ли те у Млетке шиљяли?
Када свое тако осіецашъ,
А да што бы съ туђіемъ чиніо! —

ПОПЪ МИЋО.

Ты се Вуче, ка' да самномъ ругашъ?
Какавъ наукъ такво и читанѣ!
Да самъ има болѣг' учителя,
Те быхъ и я данасъ болѣ чита,
Ка' є да є, о нѣму се бавимъ. —
Ко ће болѣ, широко му полѣ!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Я ти не быхъ предавао бира,
Да се слушамъ, зрно даћаволћ!

ПОПЪ МИЋО.

И не даю жита ни у шаку,
До по руно и по груду сира!
Па и то ми даю ка' на силу —
Да ли незнашъ наше даваоце?

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ.

Аманати, ненаіеди се!
А како имъ читашъ летурћію,
Кадъ овако у писмо затежешъ?

ПОПЪ МИЋО.

Аманатъ ми, я є и не читамъ!
Нити ми є књига за потребу,
Нитъ є када у цркву отварамъ;
На паметь самь добро утврдіо:
Летурћію, крститъ, и вѣнчати,
Ка' и друге по манћ потреба;
Па кадъ ми є кое за потребу
Испоемъ га ка' пѣсну на уста. —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Чудна попа, яди га не били!
У свіетъ га оваквога нема. —
(*Све у сміехъ и у граю.*)

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

Да ну причай кои, што сте дошли?
Да идемо, да не замрчемо.

ЄДАНЂ. ЦУЦА.

Причаћемо, а имамо доста:
Проста сабля, по сто путахъ Турска,
Одъ Косова, коя насъ сіече!
При злу томе, ако є истина:
Ево има шестъ седамъ годинахъ,
Ка' доходи єдна пророчица
Међу нама, изъ Бара се каже,
Дава траве и нешто ліечи
И записе нечесове гради,
Да човѣка пушка не убіе —
Свакъ є држи, опрости ми Боже!
Ка' да духомъ светіемъ прозире! —
Доніо є ђаво међу нама,
Ево има двіе три нећелѣ,
Па є сада, што ніе никада
Ударила каживатъ вѣштице,
Двадестъ ихъ є до сада казала
И сама є себе обличила;
На њихъ выше, но педесетъ главахъ,
Што су оне свакою изѣле;
А све ђеце, коя су помрла!
И момчади, те пушка убила!
Па се народъ ціо помутіо,
Нико незна, што хоће да ради,
Помрзѣло све єдно на друго,
На чудо смо и на яде были,
Раздваюћи да се неизколѣ; —
Єдва смо ихъ овамо савили,
Еда како вы то претечете. —

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЬ.

Чудне стоке, Богъ ихъ посѣкао!
Око шта се имало поклати!
А ђе ви є, та злосрећна баба,
Те међу васъ ножъ крвавый вргла?

ИСТІЙ ЦУЦА.

Ево смо є довели са собомъ,
Да предъ вама ово посвѣдочи,
Она збори, да ће све казати
И кажуе, Богъ є посѣкао,
Ка' да човѣкъ све очима гледа!

(*Излази пророчица и вѣштица*).

КНЕЗЪ ЯНКО.

Кажуй, бабо! єсили вѣштица?

БАБА.

Єсамь, кнеже, ніе файде крити!

КНЕЗЪ ЯНКО.

А како се градите вѣштице?

БАБА.

Мы имамо єдну траву зато,
Па ту траву у лонацъ сваримо,
Изъ лонца се редомъ намажемо;
Иза тога будемо вѣштице!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Па посліедъ, што се одъ васъ ради?

Баба

Купимо се на мѣдено гувно,
Нико незна до насъ ће є оно,
На вратила, о марчу, яшемо!
Договоре кріюћи чинимо,
Какво ће мо зло учинит' коме,
Живиномъ се свакомъ промећемо;
Возимо се на сребрна весла,
Лађа намъ є кора одъ јѣта!
Зла мрзноме чинит' неможемо,
Ако намъ є міо али свойта,
Трагъ по трагу нѣговъ ископамо.

СВИ ИЗѢ ГЛАСА.

Видители како незна ништа?
Истина є, све што є казала!
Не бы сама себе наружила,
Да у тай ликъ ніе обештана,
Па се кае, ставила се душе,
Ере види трагъ ни ископаше.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Слушай бабо, све ти вѣруемо!
Може быти и мѣдено гувно,
Яхати се може на вратило,
Ма за лађу и весла сребрна,
То ти нико вѣравати неће,
Еръ є сасма преништава лађа.

БАБА.

Истина є мой миле, душе ми!
А како быхъ данасъ придизала,
Када висимъ ногама у гробу,

Него самь се єдномъ покаяла,
Волія самь поћи подъ гомилу,
Са свіема тесмо тога лика,
Но зла чинит' како смо до сада,
Да ако ми лакше души буде.
(и плаче баба.) —

КНЕЗЪ ЯНКО.

Чудна врага! видители браћо?
Хвала Богу имали вѣштицахъ?

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Има кнеже некіехъ рогошахъ,
Подъ облакъ ће устріелитъ орла!

ВУКЪ МИЋУНОВИЋЪ, ВЛАДЫЦЫ.

Ты владыко знашъ дубоке кньиге!
Налазишъ ли у ньима вѣштице?

ВЛАДЫКА-ДАНИЛО.

ће вѣштице! што говоришъ Вуче!
Нема тога ни у єдну кньигу,
Сврхъ мене се сви овде куните,
То су бабске приче и мудрости,
Него лаже ова бабетина,
Али може нешто друго быти. —

СВН ГЛАВАРИ.

Кажуй бабо! рашта си лагала?
Алъ на нашу душу — подъ каменѣ;
Ніе шала што си учинила,

Помутила три мучна племена,
И крваву саблю извадила —
(баба се препада и дрхти).

БАБА.

Каза ћу вамъ алъ на исповіесть,
Па чините што хоћете самномъ.

КНЕЗЪ ЯНКО.

Нема, бабо, овде духовника!
Нако ће мо послат' попа Мића,
А онъ књиге уза себе нема —
Него кажуй ал' ћешъ подъ гомилу,
Неварай се друго быт' неможе.

БАБА (дрхтећимъ гласомъ кажуе.)

Кадъ се справляхъ изъ Бара овамо,
Докъ евоти єднога каваза,
Ђе одъ паше за мене дошао;
Поведи ме на Скадаръ везыру!
Везыръ бѣше чуо што се ради,
Да договоръ међу се имате,
На домаће ударити Турке,
Па ме посла, да васъ я помутимъ,
Да се о злу своме забавите,
Научи ме, све, како ћу радит',
И рече ми, душа му проклета!
На тебе се нико ставит' неће,
Еръ ты често идешъ међу ньима,
Запріети кадъ одъ нѣга кренухъ:
„Не смутили, бабо, Црногорце!

Кунемъ ти се Турскомъ вѣромъ тврдомъ!
Имашъ дома десетъ унучади,
И три сына сва три оженѣна,
Све ћу ти ихъ затворит' у кућу,
Па у живый огань изгорѣти!"
Та ме сила браћо нађерала,
Те помутит' хоћахъ Црногорце!

Тада скочи народъ цио, узми каменѣ да є подъ гомиломъ мешну, али є не иушше главари, но є съ мукомъ одбране.

Разиђоше се дома свиколицы, само неколика главара осшадоше на Цешинѣ да иришврде свой договоръ.

Смркло се, сѣде главари около огня, излази мѣсецъ кравъ — и бы великій пошресъ — у шо исшо доба дође къ њима сшарый и слѣпый игуманъ Сшефанъ съ брояницама у руке.

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

Можли знати оче игумане,
Рашта ове горе уздрхташе?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ко ће сынко Божю волю знати,
Ко ли Божа прозрети чудеса!

КНЕЗЪ РОГАНЪ.

А да што є овай мѣсецъ црвенъ,
Како да є изъ огня испретанъ?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ни то, сынко, я не могу знати;
Альинахъ є на небеса доста,

Па Богъ дае коме какву хоће —
А мени є свакоя єднака,
Текъ самь свое очи изгубіо;
Благо вама кои ихъ видите,
Вы сте ближе Бога - и чудесахъ!

Тишина є, игуманъ брои броянице.

КНЕЗЪ ЯНКО.

А броишли све тако игумне?

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Броимъ, сынко, непрестаемъ нигда!

КНЕЗЪ ЯНКО.

Доиста се мислишъ наброити,
Дали ти се, оче, не додіе?
А одъ тога . . . . . .
Я быхъ воли садъ гривну орахахъ,
Да є єдномъ по нашки изброимъ,
Но стотину тіехъ брояницахъ,
Да пребирамъ прстима зафайду.

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Ты све, кнеже, на шалу окрећешъ!
Да ну, оче, оно ка' умієшъ
Исприча ни штогодъ аманати!
Прије но смо легли и заспали,
Ко те ніе чуо ће говоришъ,
Онай незна што у тебе спава! —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Хоћу, браћо, то самь и дошао!
Я самь многа зажега канћела,
На олтару цркве православне;

На самь сліепъ доша међу вама,
Да поджежемъ колико узмогу,
И вашъ огань светый на олтару,
На олтару цркве и поштеня. —

(*Многій изъ гласа: зборн, оче! сви ћемо слушати колико ше годъ воля, акоћешъ до поноћи.*)

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я имадемъ осамдесетъ лѣтахъ!
Одъ како самь очи изгубіо,
Я самь више у царство духовахъ —
И ако ми іоштъ тіело, душу
Задржае и кріе у себи,
Како пламенъ подземна пештера —
Я самь много обиша свіета,
Найсветіе небесне храмове,
Што є земля небу подигнула,
Я самь редомъ свакій полазіо,
Насрка се дима съ жертвеникахъ!
Пеня самь се на свештену гору,
Са кое є страшно предсказанѣ,
Свое судбе Єрусалимъ чуо —
Разгледа самь и све три пећине!
Ђе се сунце христянству родило,
Ђе є небо ясли освештало,
Ђе су цари небесномъ младенцу,
Похитали съ даромъ - поклонит' се; —
Гледао самь Гетсиманску башту!
Оцрнѣну страшћу и издаіомъ —
Свету лампу, лудъ вѣтаръ угаси —
Мы видимо на плоднимъ ньивама,
Ђе се грдно трнѣ разтиѣило —

Храмъ Омаровъ ђе се повисіо,
На свештеный основъ Соломоновъ —
Ђе Софія за конюшку служи —
Сміешна су свойства наше землѣ,
Пунана є лудіехъ премѣнахъ —
Природа се сваколика пита,
Сунчаніемъ чистіемъ мліекомъ,
У пламенъ се и оно претвара,
Данасъ жеже, што ючеръ ньивляше; —
Коліевке какве бы требале,
Не имаду свѐ наше ріеке,
Видимоли мы ова страшила,
Ђе пустоше немилостно землю?
Време земно и судбина людска —
Два образа найвыше лудости —
Безъ поредка найдубля наука —
Сна людскога, ђеца-алъ очеви —
Єли ово причина управа,
Коіой тайну постиѣ' неможемо? —
Єлъ истина, е ово овако?
Ал' насъ очи собствене вараю?
Иште свіетъ неко дѣйствіе —
Дужность рађа неко попеченѣ —
Обрана є съ животомъ скопчана!
Све природа снабдѣва оружѣмъ,
Противъ неке не обуздне силе —
Противъ нужде-противъ недовольства —
Остро осѣ, одбранює класѣ!
Трнѣ, ружу, брани очупати;
Зубовахъ є туште изострила!
А роговахъ туште запильила —
Коре, — крила — и брзине ногахъ —

И ціели ови безпоредцы,
По поредку некоме слѣдую! —
Надъ свомъ овомъ грдномъ мѣшавиномъ,
Опетъ умна сила торжествуе!
Непушта се да є зло побѣди —
Искру гаси — а змію у главу —
Мужъ є браничъ жене и ѣетета!
Народъ браничъ цркве и племена —
Чешъ є-слава-светиня народня!
Пасъ *), свакои свое бреме носи —
Нове нужде, рађу нове силе —
Дѣйствія напрежу духове —
Стѣсненія сламаю громове! —
Ударъ наће искру у камену,
Безъ нѣга бы у камъ очаяла —
Страданѣ є крста добродѣтель —
Прекаљена искушенѣмъ душа,
Рани тѣло огнѣмъ електризма —
А надежда веже душу съ небомъ,
Како луча са сунцемъ капљицу!
Што є човѣкъ? а мора быт' човѣкъ —
Тварца єдна, те є земля вара,
А за нѣга, види, ніе земля —
Єли явѣ одъ сна смућеніе —
Име честно, заслужили на ньой,
Онъ є има рашта полазити,
А безъ нѣга у што тада спада? —
Поколѣнѣ за пѣсну створено!
Виле ће се грабит' у вѣкове,
Да вамъ вѣнце достойне саплету! —
Вашъ ће примѣръ учити пѣвача,

*) Поколѣнѣ

Како треба съ безсмртношћу зборит' —
Вамъ предстои преужасна борба,
Племе ви се све одрекло себе,
Те црноме работа Мамону! —
Паде на нѣм' клетва безчестія —
Што є Босна и по Арбаніе?
Ваша браћа, одъ оца и майке!
Сви у єдно и доста работе —
Крстъ носити вама є суђено —
Страшне борбе съ своимъ и съ туђиномъ!
Тежакъ вѣнацъ-алъ є воће слатко —
Воскресеня не быва безъ смрти —
Већъ васъ виђу подъ сяйнимъ покровомъ—
Честь-народность, ђе є васкреснула,
И ђе олтаръ на истокъ окренутъ,
Ђе у нѣму чистый тамянъ дими,
Славно мрите, кадъ мріет' морате!
Честь ранѣна жеже храбра прса,
У ньима іой нема болованя —
Поруганый олтаръ язычествомъ,
На милость ће окренут' небеса! —

Сви поспаше, а игуманъ сѣди узъ огань, брои броянице и сву ноћь чита молитве међу ньимазора є дижу се, припашую оружѣ да крећу дома: чуде се гледаюћи старога игумана ђе сѣди узъ ватру, брои броянице и нешто у себи чита, а они како се кои диже тако му приступа и люби га у руку изъ уваженія рашта ліепо и мудро збори.

СЕРДАРЪ ИВАНЪ.

Ты ніеси сліепъ игумане,
Кадъ си тако мударъ и паметанъ!

Будале су съ очима сліепе,
Кое виде а залуду виде —
Требаю имъ - за просте потребе
Ка' осталой исто животини! —

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

А мислишли, сердаре Нѣгушкій,
Да бы біо овакви съ очима?
Пѣсна добра спава у сліепца —
Погледъ смета мысли и єзыку;
Можъ обисти кадъ што хоћешъ причат'!
Кадъ причаню твоме покаже се
Стварь са свіемъ противна предъ очи,
Сласть и силу изгуби причанѣ,
Умъ се смути, а єзыкъ заплете,
Чешће незнашъ, што єи хтіо рећи!
А сліепцу очи не сметаю,
Но се држи све єднога пута,
Ка' пянъ плота, када се прихвати: —

ВОЙВОДА БАТРИЋЪ.

Да причамо снове при кретаню! —
Я самь сніо што ніе самь нигда,
(мило ми є-за мое оружѣ:)
Ноћасъ на санъ Обилићъ пролеће,
Преко равна поля Цетинскога,
На біела хата ка' на вилу,
Охъ диванъ ли, Боже драгій, бѣше! —

Послѣ тридесѣт четрдесѣт другахъ причай свое снове, свакій каза сањ єднакъ, да є Обилића видіо као и војвода Батрићъ; весели иду у цркву да се закуну сви на єдно, да се колю съ домаћима Турцыма — улазе у цркву, Вукъ Мићуновићъ размоша шалъ са главе па га пружи ше сви за нѣмъ рукама ухвашше и у коло сшадоше

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Чуй Никола кнеже Дупіоскій!
И ты руку пружаешъ на клетву,
Ты си неякъ, знашъ ли у Црмницу!
А Турцыма предъ кућомъ Црмница,
Криву клетву на домъ непонеси,
Еръ є мука съ Богомъ ратовати! —

КНЕЗЪ НИКОЛА.

Знай владыко и сви Црногорцы,
Я знамъ дивно како ми є дома,
Ама имамъ триста Дупилянахъ,
Некъ ме изда свако, ка' и хоће,
Задаемъ ви Божю вѣру тврду,
Съ Турцыма се хоћемо поклати,
Ако ће намъ сѣме утріети!
Кадъ крвь проспемъ ради свое вѣре,
Не боимъ се клетве ни другога —
Како пушка пукне на Цетинѣ,
Грохота ће быти на све стране,
Благо томе, кога срце служи,
И ко ніе сасма остаріо,
Доста ће се посла нагледати! —

СЕРДАРЪ ЯНКО.

Издаши се нѣкемо а ма шреба да се ушвердимо клешвомъ, здравый є посао.

Вукъ Мићуновићъ: куни сердаре Вукоша, шы є найболѣ умѣешъ, а мы кемо сви викаши: Аминь.

СЕРДАРЪ ВУКОТА.

У паметь се добро Црногорцы
(А ко чиня быти ће найбольи)
А ко изда онога те почне,
Свака му се сатварь скаменила!
Богъ великій и нѣгова сила,
У ньиву му сѣме скаменіо!
У жене му ђецу скаменіо!
Одъ нѣга се излегли губавцы,
Да ихъ народъ по прсту кажуе!
Трагъ се грдный нѣговъ ископао,
Како што є шаренимъ коньима! —
У кућу му пушке не висило,
Главе мушке, не копа одъ пушке! —
Желѣла му кућа мушке главе!
Ко издао, браћо, те юнаке!
Кои почну на наше крвнике,
Спопала га брука Бранковића! —
Часне посте за пса испостіо! —
Гробъ се нѣговъ пропа на та свіетъ,
Ко издао, браћо, те юнаке!
Не предава пунѣ ни проскуре,
Него пасю вѣру вѣровао! —
Крвлю му се прелили бадняцы,
Крвлю крстно име ославіо!
Свою ђецу нань печену іо!

У помамный вѣтаръ ударіо,
А у ликъ се манитъ обратіо,
Ко издао, браћо, те юнаке!
Рђа му се на домъ распртила,
За нѣговимъ трагомъ покайнице
Све кукале, довіекъ лагале!

Сви изъ гласа вичу: Амин! излазе изъ цркве, и ополенъ свакій дома.

Бадњій вече; владыка Данило и игуманъ Стефанъ, сѣде кодъ огня, а ђацы весели играю по куки и налажу бадняке.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Єсте ли ихъ ђецо наложили,
У пріекрстъ, ка' треба метнули?

ЂАЦЫ.

Наложили ђедо, ка' требуе,
Пресули ихъ біеломъ шеницомъ,
А залили црвеніемъ виномъ —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Садъ ми дайте єдну чашу вина,
Ма доброга и чашу одъ оке,
Да наздравимъ, старацъ, бадняцыма.

Даю му чашу вина, онъ наздрави бадняцыма и попи є.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ (чистећи брке).

Богъ да прости весела праздника!
Донеси те, ђецо, оне гусле,

Душа ми ихъ, ваистину, иште,
Да пропоемъ, одъ давно ніесамъ,
Не прими ми Боже за грехоту,
Овако самъ старацъ научіо, (даю му ђацы гусле).

ИГУМАНЪ СУЕФАНЪ (пое).

Нема дана безъ очнога вида!
Нити праве славе безъ Божића!
Славіо самъ Божићъ у Витлеемъ —
Славіо га у Атонску гору —
Славіо га у свето Кіево —
Алъ є ова слава одвоила,
Са простотомъ и са веселошћу:
Ватра плама болѣ него игда,
Простртa є слама испредъ огня —
Прекршћени на огню бадняцы —
Пушке пучу, врте се пецыва,
Гусле гуде, а кола пѣваю,
Съ унучаћу ђедовы играю,
По три паса врте се у коло,
Све бы река єдногодишницы! —
Све радошћу дивномъ наравнѣно;
А што ми се найвыше допада,
Што свачему треба наздравити!

ВЛАДЫКА. ДАНИЛО.

Срећанъ ли си игумне Стефане,
Како те є Богъ весела дао!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Младый сынко, ліепый владыко!
Само собомъ ноћасъ є весело —

А душу самь натопіо капльомъ,
Па се стара игра поврхъ вина,
Ка' бліедый пламенъ по ракіи —
То ми кадкадъ старцу буди кости,
Спомене ихъ на младе године. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Лѣпше ствари нема на свіету,
Него лице пуно веселости,
Особено, ка' што є кодъ тебе,
Са сребрномъ брадомъ до пояса,
Са сребрномъ косомъ до пояса,
А лице ти гладко и весело,
То є управъ благословъ вышнѣга. —

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я самь проша сито и решето —
Овай грдный свіетъ испитао —
Отрови му чашу искапіо —
Познао се съ гркіемъ животомъ —
Све што быва и што може быти,
Мени ништа ніе непознато!
Што годъ дође, я самь му нареданъ —
Зла подъ небомъ што су сваколика,
Човѣку су прѣія на землю —
Ты си младъ іоштъ и невѣштъ владыко!
Прве каплѣ изъ чаше отрови,
Найгрче су и найупорніе —
О да знадешъ, што те іоште чека!
Свѣтъ є овай тиранъ, тиранину —
Акамоли души благородной!

Онъ є составъ паклене неслоге —
Унь ратує душа са тіеломъ,
Унь ратуе море съ бреговима,
Унь ратуе зима и топлина,
Унь ратую вѣтри съ вѣтровима,
Унь ратуе живина съ живиномъ,
Унь ратує народъ са народомъ,
Унь ратує човѣкъ са човѣкомъ,
Унь ратую дневи са ноћима,
Унь ратую дуси съ небесима;
Тѣло стенѣ подъ силомъ душевномъ,
Колеба се душа у тіелу —
Море стенѣ подъ силомъ небесномъ,
Колеблю се у мору небеса —
Волна волну ужасно попире,
О бріегъ се ломе обадвіе —
Нико срећанъ, а нико доволянъ —
Нико миранъ а нико спокоянъ —
Све се човѣкь брука са човѣкомъ,
— Гледа маймунъ себе у зрцало —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Добра ватра, а іоштъ болѣ вино,
Мало си се ђедо угріяо,
Па пречишћашъ свіетъ на решето!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ђе си быо данасъ аманати,
Те си дома тако поздно доша?
Стоя у ловъ толико ніеси,
Раніе си свагда доходіо,

И ђе су ти тѣлохранительи?
Два Новака и баряктаръ Пима! (Єдно Велестоваць а друго, Дупилянинъ)
Не быо ихъ пуштаватъ одъ себе,
Быо дозватъ докъ ти Божићъ прође,
Два три сына старога Мартина
Ере ти се я све боимъ сынко,
Да ће Турцы тебе изгубити;
Двадестъ тридестъ да ноћасъ ударе,
Како ти се кућа осамила,
Што бы шћели, то бы учинили!

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Небойми се, ако Богда, ђедо!
Не мисли се о томе Турцыма,
Зле су мысли и на ньихъ напале. —
Па и да бы дошли и стотина,
Имамъ овде десетакъ ђачади,
У куђу се бысмо затворили,
Мы се били, а ты бы намъ пѣва!

ИГУМАНЪ ЄТЕФАНЪ.

Одъ те пѣсне, Боже ме сахрани!
Тежа бы ми была но плаканѣ —
Плаканѣ є пѣсна са сузама —

Иду да спаваю; дижу се предъ зору и иду у цркву свршила се летурђія излазе.

Баче прича игумну Стефану предъ црквомъ.

БАЧЕ.

Слушай, ђедо! да ти нешто кажемъ:
Кадъ су прва звона зазвонила,

Дига' самь се да идемъ у цркву,
Али єку нечесову чуемъ,
Те я стрчи брже на край поля,
И ако є ліепо врієме,
Мишляхъ, скаче вода у понору,
Кадъ присѣдохъ мало у край поля,
Али ніе оно што я мишляхъ,
Но то брдо на край поля єчи,
Како да ће пренутъ у облаке,
Пушке грме небеса се ломе!
Фиска стои младе убойнике!
Те я брже болѣ, преко поля,
Када доћи при ћинову брду,
Алъ у брдо нигђе ништа нема,
Но се негђе бой кравый біе,
Па одзивомъ брдо узєчало.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Мучъ будало! да ли Божићъ ніе?
Вечъ є трое пояло пѣвацахъ,
Сада пушке найвише пуцаю,
А то брдо ка' шупля тиквина,
Па гласове хвата одъ свакуда,
Вечъ за друго и нетреба ништа
Но понавля оно, што ће чуе,
Као єдна прекоморска тица: —

ЂАЧЕ.

Ніе, ђедо, тако ми рождества!
Но некакавъ поколь те великій,
Одъ милине уру самь слушао:

Димъ є црный лега' надъ Баице,
Ка' найгушћій облакъ о єсени!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Хайдъ отоленъ, што коєшта дробишъ!
Димъ на Божићъ, великога чуда!
Како ће се свенародня жертва,
Безъ облакахъ дима учинити?

Чуе се грмлява пушакахъ низъ полѣ, пояха владыка Данило хаша, и изиде у полѣ, кадъ ето низъ полѣ петъ шестъ стошинахъ людихъ, онъ потрчи коня и бржв болѣ дође меѓу ньи; они се сви око нѣга у коло окупи; видеѓи владыка петъ Мартиновиѓахъ, Вука Бориловиѓа и три свое слуге све крваве, поче ихъ запитовати.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Причайте ми што є тамо было,
Алъ сте вуцы, алисте лисице?

ВОЙВОДА БАТРИЋѢ.

Весели су гласи господаре,
Кланямо се Богу и Божићу!
Найприђе ти Божићъ честитамо!
Честитамо Божићъ Гори Црной!
Мы петъ братахъ петъ Мартиновићахъ,
И три твое слуге найвѣрніе
Са соколомъ Бориловићъ Вукомъ,
Покласмо се синоћъ са Турцыма,
У помоћь намъ когодъ чу притече,
Сакупи се войске као воде
И што ћу ти дульити причанѣ,

Колико є равнога Цетиня,
Неутече ока ни свѣдока
Ни да каже како имъ є было,
Те подъ саблю свою не метнусмо,
Кои ни се некће покрстити,
Кои ли се поклони Божићу,
Прекрсти се крстомъ христянскіемъ,
Узесмо га за своега брата —
Куће Турске огнѣмъ изгорѣсмо!
Да се незна ни стана ни трага,
Одъ невѣрна домаћега врага —
Изъ Цетиня у Ћеклићъ пођосмо,
Ћеклићкій се разбѣжаше Турцы,
Мало кога одъ ньихъ посѣкосмо,
Ма ньихове куће попалисмо,
Одъ мечета и Турске џаміе,
Направисмо проклету гомилу,
Нека стои за уклинъ народу. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Благо мени, мои соколови!
Благо мени, юначка свободо!
Ютросъ си ми дивно воскреснула,
Изъ гробовахъ, нашіехъ ђедовахъ! —

Скида се съ коня владыка, те грли и целива юнаке, кои су почели бой съ Турцыма, и тако иду низъ полѣ пѣваюћи и пушкама веселѣ чинећи; када дођоше близу цркве, али є игуманъ Стефанъ предъ црквомъ и іоштъ єданъ калуђеръ, кои држаше светый путиръ у руке.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Я невидимъ, него чуемъ доста,
Хайте, браћо, те се причешћуйте!

Безъ приправе и безъ исповѣсти,
А я мичемъ све на мою душу. —

Приступаю и причешћую се кои небѣше руча, пошто се причестише, наврѣше, пецыва и почеше коло водити — а владыка улѣзе у кућу и уведе са собомъ шесть Маршиновићахъ Вука Бориловића и три нѣгове слуге за ньима улѣгоше.

Пеку св пецыва, играю се момчадъ сваке игре и коло цое.

КОЛО.

Бѣше облакъ сунце ухватіо! —
Бѣше гору тама притиснула! —
Предъ олтаромъ плакаше канѣело! —
На гусле се струне покидале!
Сакриле се виле у пештере,
Бояху се сунца и мѣсеца!
Бѣху мушка прса охладнѣла,
А у ньима умрла свобода;
Ка' кадъ зраке умру на планину,
Кадъ утоне сунце у пучину! —
Боже драгій свіетла праздника!
Како су се душе праѣедовске,
Надъ Цетинѣмъ данасъ узвіяле,
Играю се на біела ята —
Како ята дивнихъ лабудовахъ,
Кадъ се небомъ ведріемъ играю,
Надъ образомъ свіетла єзера —
Соколови петъ Мартиновићахъ!
Кое єдна прса задоише,
А одньиха єдна коліевка,
Два Новака съ баряктаромъ Пимомъ!

И витеже Бориловићъ Вуче!
Кои првый удристе на Турке,
Ко уміе вама сплести вѣнце?
Споменикъ є вашега юнаштва,
Гора црна и нѣна свобода! —

Излази игуманъ Стефанъ међу народъ и носе за њимъ два момка међу собомъ єдну синію и на њой двадестъ окахъ шенице варене, изміешане зрнима шећарнима, налите добро виномъ и медомъ; народъ се чуди нѣгову послу и сав се окупи около нѣга, да гледаю што хоће да ради; момцы поставише кольиво на средъ великога гувна; а игуманъ поче говорити.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Чуй народе, сви скините капе!
Хоћу споменъ да чинимъ душама,
Витезовахъ нашега народа,
Данасъ ће имъ наймиліе быти —
Одъ Косова нигда као данасъ —

(*Свакъ скида капу и сміюсе.*)

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ (чита на изустъ.)

Вѣрне слуге помяни господи!
Владаоце ма твое робове —
Непобѣдногъ младога Душана!
Обилића, Кастріота Ђура!
Зриновића, Ивана, Милана!
Страхинића, Релю крилатога!
Црновиће, Ива и Уроша!
Цмилянића, Войводу Момчила!
Янковића, деветъ Юговићахъ,

И Новака поради халака! —
И остале наше витезове —
На небу имъ душе царовале,
Ка' имъ име на земльи царуе. —

Изѣдоше оно кольиво, ручаше, и свакъ дома одлази. Ново лѣто, изишли изъ цркве, сѣде узъ огань па се нешто игуманъ замисліо.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Нешто си се замисліо ђедо!
Али ти се дріемат' почело.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Не дріема, него нешто мислимъ,
Па се чудимъ, за нову годину,
Што є данасъ ошћела людима?
Рашта ніе съ почеткомъ пролѣћа,
Кадъ се сунце са юга поврати,
И кадъ почну дневи напредоват',
Кадъ се земля обуче зеленю,
И стварь свака кадъ на ньой добіе,
Новый животъ и видъ са свимъ новый. —

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Све єднако, тада али данасъ,
Вріеме ће своимъ токомъ ходит'! —
А ово су стари уредили.

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Ков дає ніе угодіо. —

(*Улази едно момче къ ньима целива владыку у руку, па игумна Стефана*).

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Што є момче, одкуда си сада?
Еда ћешъ ни што добро причати?

МОМЧЕ.

Я самь улакъ, одъ Ріеке сада!
Сердаръ Янко посла ме до тебе,
Да ти причамъ, што є кодъ насъ было.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Причай синко, што найбрже можешъ!

МОМЧЕ.

Како чусмо за бой на Цетиню,
Да на главу погибоше Турцы,
Сердаръ Янко одмаха одправи,
Два момчета Ріечкимъ Турцыма:
Ко не мисли на Коранъ плюнути,
Нека бѣжи главомъ безъ обзира;
Турцы момчадъ кодъ себе примами,
И обое на Ободъ обѣси,
У то сердаръ покличь низъ нахію!
Свакъ потрчи къ Ріечкоме граду,
Алъ залуду сви утекли Турцы,
У лађама путъ біела Скадра,
Само Богданъ, што є похитао,
Те убіо Ріечкогъ кадію;
Шћаше доћи сердаръ съ главарима,
Да ти прича све како є было,
Но немаше када оставити,
Разураю града Ободника,

И све Турске куле и џамію,
Да нашъ пазаръ не смрди некршћу. —

Прекланясе улакъ, целива опетъ владыку у руку, меће му књигу на скутъ и одлази.

Владыка Данило зове ђаче да прочита ону књигу, да є чуе и игуманъ Стефанъ, ђаче узима књигу.

(чита.)

Кнезъ Никола и сви Дупиляни,
Поздравлямо нашега владыку!
Пишемо ти што е кодъ насъ было:
Како чусмо што бы на Цетиню,
Покласмо се съ нашіемъ Турцыма,
Данъ и ноћь є покланћ траяло,
Бѣше пуна Црмница Туракахъ,
Десечара, аге, изѣлице;
Мало ко намъ у помоћи доће,
И мы смо ти грдно изгинули,
Половина у бой погибосмо! —
Нестало є гробля око цркве,
По шестину у єданъ копамо!
По Црмницы Турке изсѣкосмо,
И градъ Бесацъ съ земльомъ изравнисмо,
Садъ ти нема у нашу нахію,
Обилѣжя одъ Турскога уха,
До трупине, али развалине.

Владыка Данило плаче, а изуманъ се Стефанъ сміе.

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Ты, игумне, не разумѣ писмо!
А бы и ты на нѣмъ проплакао,
По шестину у єдно копаю!

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Разумѣхъ га, алъ плакат' не могу,
Да уміемъ плакат' одъ радости!
Быхъ плакао слаѣе него игда —
Алъ кодъ мене када пое душа,
Сузе ми се смрзну одъ радости. —

(*Бїе неко у враша одъ куине да ихъ сломи, ми сле да є лудъ*)

ИГУМАНЪ СТЕФАНЪ.

Помозъ Боже и малый Божиѣу!
Кадъ є радость са свакое стране,
Некъ улѣзе и та лудый къ нама,
Да намъ куѣу напуни сміеха!

(*Ошварїо ђацы враша, кадъ ево Вукъ Мандушиѣъ, намрачіо се и црный му брцы пали на изломѣне шоке, цефердаръ иребѣнъ носи у руке, и сѣда кодъ огня савъ кравъ никоме ни помозъ Богъ, зачуде се кадъ га онаквога виде*),

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Што є Вуче? грдноли изгледашъ!
Виѣу да си съ крваве поляне,
Газіо си негѣе ватру живу,
И Богъ знаде до тебе самога,
Сли ико ту живъ претекао!
Еръ безъ муке не прскаю токе —
Ни се ломе такви цефердари,
Те с' одъ витке жице саковани. —

ВУКЪ МАНДУШИЋЪ (мрко прича.)

На Шѣепанданъ доѣе ми одива,
Изъ Штитарахъ, лѣтосъ поведена,

И каза ми: „Ево харачліе"!
У Штитаре да купе хараче,
Те я скупи педесетъ момчади,
И западни съ ньима подъ Штитаре, (село)
Да посѣчемъ Турке изѣлице;
Пучу пушке Лѣшанскомъ нахіомъ,
Мислимъ иду Турцы у хараче,
Па на раю страву удараю;
Кадъ бой чуемъ у Прогоновиће, (село)
Те я потецъ са ономъ дружиномъ,
А кадъ тамо, мука и неволя!
Ударило двѣста харачліяхъ,
Потурице люта Арнаута,
На крваву Радунову кулу,
Самъ се Радунъ у кулу нагнао,
И съ ньимъ жена нѣгова Любица;
Жена млада, а ма соко сивый',
Пуни пушке своме господару,
Радунъ гаѣа съ прозора одъ куле,
Седмину є на оборъ убіо,
Но му дошла бѣше погибія,
Турцы бѣху сламу и сіено
Око бѣле куле наніели,
Па зажегли са свакое стране,
Пламъ се дига бѣше у небеса
И кулу му бѣше дохватіо,
А онъ гаѣа пушкомъ непрестае;
Попіева танко гласовито;
Припіева Бая и Новака!
Припіева Драшка и Вукоту!
И два Вука одъ села Трньинахъ,
Марковића — и Томановића!

А кликуе и живе и мртве,
Види страшну уру предъ очима! —
Нама жива срца попуцаше,
Потрчаємо кули Радуновой,
Око нѣ се покласмо съ Турцыма,
Избависмо изъ куле Радуна,
Ма изгоре ояѣела кула!
Јошть намъ ѣе ко у помоћь прискочи,
Те одъ куле поћерасмо Турке,
До Кокотахъ више Лѣшкополя, (села)
Осамдесетъ и три посѣкосмо,
И у бою кодъ біеле куле,
Олова ми токе изломише!
А у раздвой боя крававога,
Найпотоня, коя пуче-Турска,
Цефердара држахъ предъ очима,
Престрижега, остала му пуста! (плаче)
По ремику ка' да трска бѣше!
Више жалимъ пуста цефердара,
Но да ми є руку окинула! —
Жа' ми га є ка' єднога сына —
Жа' ми га є ка' брата роднога —
Ере бѣше пушка мимо пушке,
Срећанъ бѣше, — а убоитъ бѣше —
Око нѣга руке не превіяхъ,
Свагда бѣше као огледало,
У хиляду другіехъ пушакахъ,
Познати га шћаше када пукне;
Па самь доша до тебе владыко!
На мору є одъ свашта майсторахъ,
Был' ми могли пушку прековати?

ВЛАДЫКА ДАНИЛО.

Мркій Вуче, подигни бркове!
Да ти виђу токе на прсима,
Да преброимъ зрна одъ пушакахъ,
Колика ти токе изломише,
Мртву главу не диже изъ гроба!
Ни прекова бистра цефердара!
Здраво твоя глава на рамена!
Ты ћешъ пушку другу набавити,
А у руке Мандушића Вука,
Бы ће свака пушка убоита! —

(*Владыка усшаде, и даде Мандушићу изъ одае свое єданъ добаръ цефердаръ*).

КРАЙ.

NYPL

293